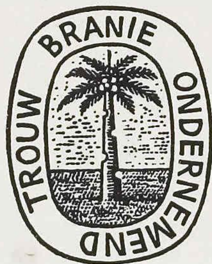
21e JAARGANG No. 16

1 APRIL 1977 — *f* 2,35

tong tong

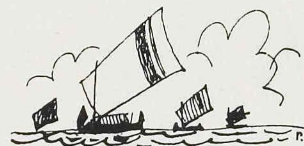
HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Mevr. M. E. de Baat-v. Deventer)

BIJ DE VOORPLAAT

De herinnering is het enige paradijs waaruit wij niet verdreven kunnen worden - Jean Paul

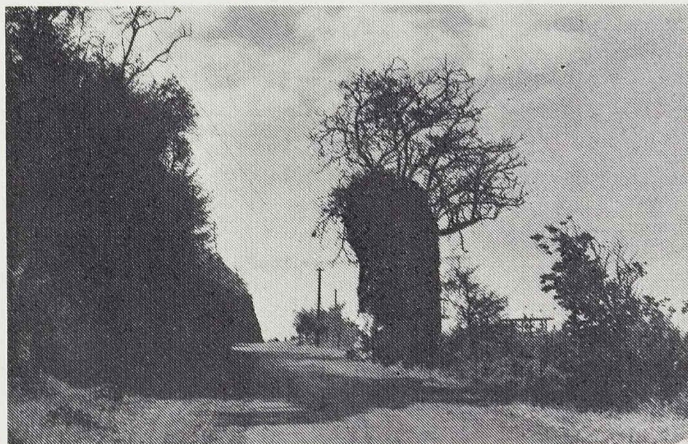
WATOE DODOL

Dit is, neen, dit wás Watoe Dodol, een uitgestrekte rotsformatie, ongeveer vijftien kilometer noordelijk van Banjoewangi.
"Waar de branding bruist, der golven vlokkig schuim de steile rotsen overspat,
woont de meermin, in 't onpeilb're diep der blauwe zee,
In 't duistere kille nat......

Een schoolliedje dat wij vroeger zongen als wij 's avonds keken naar 't fosforescerend uitéén spatten van de golven tegen de rotsgevaarten. Het kon niet anders, zo'n plekje moést lyrisch stemmen en ons terug brengen naar 't land (en de zee) van sprookjes en legenden.
Kleine en grote rotsblokken lagen schots en scheef over 't strand verspreid. Of ze uit de lucht waren gevallen. Niet uit de lucht.
In het grijs verleden raakte een machtige Balische vorst in grote oorlogsmoeilijkheden. Zijn onderdanen lieten hem trouweloos in de steek en vluchtten over 't water naar de Java-wal. Voordat hij door de vijand werd gedood, slingerde de vorst hen, in gerechtvaardigde toorn, de rotsblokken achterna. Hij miste de lafaards en deze Balinezen vermengden zich met de Javanen die de streek bevolkten. Zo werd de Oesinger geboren, de "wong oesing", zoals hij zich zelf noemt. Waarschijnlijk naar het enige woord dat volkomen afwijkt van het overige Javaans. Het woordje "oesing", dat "neen" betekent, of "niet". De Goden namen de moedige, door zijn volk verraden vorst op en verklaarden de plek waar de stenen neer gekomen waren, heilig. Zij lieten overal op de rotsen koele, heldere bronnen ontspringen. Bij vloed verdwenen al die kris en krasse stenen in zee. Werd het eb, dan bleef in kleine en grote kommen 't zoete water weer staan en kon iedere voorbijganger er zijn dorst komen lessen.
Waar eens Daendels' Grote Postweg zou komen, verhief zich een massieve zuil, twaalf tot veertien meter de lucht in.
Dit werd een bekende offerplaats, waar o.a. rijke Chinezen en Arabieren op hoogtijdagen, de goden met zilveren en gouden munten, die ze in een sleuf onder de steen naar omlaag wierpen, nog meer rijkdommen probeerden af te kopen. Het eenvoudige volk droeg er aan geesten en heiligheden, selamatans op. Er werd gebeden, gesmeekt, men kwam er gedane geloften dankbaar na.
"Goesti Allah, mijn kleine Amat is zo ziek...... Maar hem weer gezond en ik zal u hier kembang-borèh komen brengen witte en rode pap......" 'Mboh Mat liet kruimels menjan smeulen op een krèwèng met gloeiende kooltjes en geurige rookwolken namen haar vurige gebeden mee naar onbereikbare gebieden.
In de takken van de bidara-laoet, gaf ineens een geluksvogel blijk van zijn aanwezigheid.
Terkoekoer......koer......koer... koer...
Was dat een boodschap van de Goede God? Dat zij niet vergeefs gebeden had? Amats moeder voelde het als balsem voor 't bange hart. Zij boog deemoedig 't hoofd en maakte eerbiedig een sembah......
Wij zullen haar vergezellen, als zij enkele dagen later, met een geheel herstelde kleine Mat in de slendang, de beloofde gaven weg gaat brengen naar de goden.
Op een kleine tampah, twee bakjes, uit pisangblad gevouwen. Het ene gevuld met boeboer mérah, het andere met boeboer poetih. Rode en witte pap. Uit een horentje gluren rozeblaadjes, melatti's, kenangga's en pandanrafels, een likje borèh er over; de geurige gele zalf.
Bij de Watoe, de hoge rots, laat zij zich zakken op haar knieën, zij zet haar offer neer. Dan haalt zij uit haar oedet een klein, beduimeld zakje tevoorschijn. Met voorzichtige vingers peurt zij er een muntje uit, dat zij even besluiteloos rond en rond draait tussen haar vingers. Want eigenlijk, eigenlijk kan zij het zo moeilijk missen, die ene, kleine ketip. Met pah Mat en de kleine Mat zal zij er immers een hele dag van kunnen eten. Langzaam laat ze het dan ook terugvallen in 't zakje, ze neemt er een ander voor in de plaats, één met een gaatje in het midden. Die laat ze naar beneden glijden door de sleuf onder de steen. Goesti Allah moet haar begrijpen......
Allah was meer dan tevreden geweest. Met de lekkere pap, de geurige bloempjes, de vleug menjan en een stuiver op de koop toe. De wereld was toen eerder gelukkig, ook de wereld van helende goden......

*

Zes en twintig jaar later.
"Een beeld uit 't verleden, duikt op in 't heden. Ik ben 't, Watu dodol; met planten op mijn bol, zo dicht bij Kali Sèlogiri; (onze onderneming) komt dateng'lah kemari......"
Een vriendschappelijke, dichterlijke uitnodiging van onze vroegere huisarts, Dr. Oetomo. Zó hartelijk bedoeld dat het ineens een beetje pijn doet.
Op een goede dag zál ik gaan......
Mijn gedachten zijn al weg, duizenden mijlen ver, over landen en wateren... terug op Watoe dodol. Tussen al die brokken steen, vanwaar ik uitkijk naar 't land van de trouweloze Balinezen. Het ligt daar, uitgestrekt in zijn volle lengte. Een pré-historisch monster, een ontzaglijke krokodil met een hele lange neus. Ik loop van de ene rots naar de andere en neem een slokje van het koude bronwater, nog altijd zoet.

(Foto: Mevr. M. E. de Baat-v. Deventer)

Dan wandel ik langzaam naar de hoge zuil aan de kant van de weg, de eigenlijke Watoe-dodol. En kijk vol verbazing om me heen.
Hij is weg, hij is er niet meer. Of wel? Is hij het heus? Wat ziet hij er vreemd uit, zo met dat beschaafd gemodelleerde korte kapsel.
De bidara laoet is er ook niet meer. Er staat nu een randoealas die zijn pruik ver boven de steen uit steekt. Sriwil koetil wordt hij ook wel genoemd. Hij heeft zijn bladeren laten vallen. Hij moet zijn uitbundige tooi van donkerrode bloemen nog ten toon spreiden. Of, hij heeft pas gebloeid en moet de witte pluisjes met het wratje in 't midden, de koetil, nog loslaten voor de wind; om mee te nemen naar alle kanten.
Aan de andere kant van de weg, tegen de steile wand, wringt de rendettan zich door spleten en scheuren. Rode en roze rozetjes spikkelen tussen het frisse groen.

(lees verder volgende pagina)

"Waar halen jullie de kracht, de moed vandaan, zo rijk te bloeien met je voeten in die harde steenlaag!"
"Uit de lucht; de zon en de warmte." Een beetje verloren voel ik me toch wel tussen al dat veranderde. In de sriwil koetil lacht de berkoetoet me uit......terkoekoer... koer ...koer...... Ketjelih boetjéh...... Er lijkt meer land bij gekomen te zijn. Vroeger had dat aardige huisje er nooit kunnen staan. Ik neem plaats op een bankje en kijk om me heen. Naar de grote steen; waar ik geen duit meer in 't bodemloze zakje kan doen, de sleuf is dicht. Naar de begroeide wanden, het water van straat Bali met op dezelfde plaats nog altijd die verraderlijke stroom. Uren en uren zit ik in het heden, met mijn gedachten in het verleden. Het is donker geworden. De golven spatten uiteen op ver in zee uitgeschoven rotsen, het regent vonken. Dan ineens komt van achter de hoge bergwand de maan op. Ze gooit haar stralen uit over de zee, de vonken verbleken.
Ik tuur naar het hoogste punt van een rots, ver weg.

"Als 't maanlicht tinten strooit als zilverglans
ruist haar toov'rend harpspel,
't noodt tot losse dans.
Hoor...... hoor...... met hoe zoet geluid,
lokt meermins zingen tot genieten uit......"
Ik kijk en ik luister......
Ze is er niet meer, mijn kleine zeemeermin.
Wèg, met al het andere, oude......

PLANTERSVROUW

selamatan = godsdienstige maaltijd
menjan = wierook
krèwèng = potscherf
sembah = eerbiedig vouwen van de handen
slendang = draagdoek
oedet = buikband
ketip = dubbeltje
ketjelih boetjéh = sliep uit
tampah = wanmand

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 21e JAARG. No. 16

Opgericht en geleid door TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00/54 55 01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, L. Ducelle.
Eindredactie en opmaak:
Ch. J. A. Manders, L. M. Boon.
Vaste medewerkers: Dr. H. J. de Graaf, Rogier, Poirrié, Mevr. Marsman, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand. Prijs per nummer f 2,35. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. f 12,50; halfj. f 25,—; jaar f 48,50. Abt. Europa: jaar f 48,50.
Buiten Europa: jaar f 56,50.
LUCHTPOST:
Abt. (per jaar en per luchtpost); Australië en Nw. Zeeland f 96,50; Indonesië f 80,50; Z.-Afrika en Z.-Amerika f 80,50; Canada en Ver. Staten f 68,50; Maleisië, Singapore en India f 80,50; Suriname en Antillen f 68,50.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

Directie en redactie behouden zich het recht voor om grondige redenen aanvragen voor abonnementen te weigeren, of deze te beeindigen. Hierover zal de betrokkene altijd van te voren in kennis worden gesteld.

*

De redactie behoudt zich het recht voor copy te weigeren dan wel te bekorten of te wijzigen met toestemming van de inzender. Over genomen beslissingen zal niet in details worden gecorrespondeerd.

Het correspondentie- en betalingsadres voor Amerika is Mrs. R. Cohen-Top, 13740 Avion Drive, La Mirada, California 90638.

Tjalie's Lampoe Templek

Pasen is eigenlijk voor de meeste mensen alleen nog eitjes eten, echt of van chocola. En wie het beter doen kan, maakt er een goed eetfeest van. Kijk maar naar de paas-recepten in alle kookrubrieken. Ik misgun het niemand. Dit is ondanks alle rijkdom vaak geen prettige tijd. En de behoefte aan een verzetje schijnt groter dan ooit tevoren.
Wat het eten betreft **als facet van Pasen** vinden we oorspronkelijk voorafgaand aan het rijke eten een periode van vasten, symbolisch voor: vrijwillig afstand willen doen, opofferen, korban. En dat vasten zit er tegenwoordig helemaal niet meer bij. Maar het inzicht in de waarde van een periode van soberheid om het "Raadsel van de Verrijzenis" te kunnen begrijpen ontbreekt tegenwoordig volkomen.

En nochtans tart dit Raadsel elk denkend mens altijd weer opnieuw tot onderzoek. Ook al schijnt het zinloos. **Want het curieuze is juist dat hoewel het leven zinloos is, het zich hardnekkig continueert....** alsof het dus toch wél ergens zin heeft. Dat de Dood, hoewel hij onoverwinnelijk is, toch telkens weer door het leven voorbijgestreefd wordt. Dat de mens kan blijven voortleven in hetgeen hij gesproken of gemaakt heeft, ook al is hij zelf dood. Dat onze karaktereigenschappen in onze nageslachten voortleven
Elke keer als cultuur en kunst dood schijnen, komt weer een Reveil, een Renaissance. Zulke "herlevingen" worden niet georganiseerd, niet bewust in elkaar gezet, ze beginnen als een vonk, onbegrijpelijk, onblusbaar ook - en nieuwe idealen "vangen" en "begeesteren" de mens. Het is dit wonder van het **"en tóch...."** dat de Mens telkens weer doet verrijzen uit zijn as. En het is deze verrijzenis, dit vermogen tot herrijzen, dat eigenlijk de vreugde hoort te scheppen van het PaasFEEST.

*

Nochtans worden maar weinige mensen erdoor geboeid tegenwoordig. De onoplosbaarheid van het Raadsel van de Dood brengt de meeste mensen ertoe zich tevreden te stellen met de schrale troost van het leven zo lang en zo aangenaam mogelijk te maken. Geen piekerans verspillen aan de Dood of de Herrijzenis, neen, probeer NU zoveel mogelijk te verdienen, te eten, te reizen, te beminnen, enz. enz. Pas na een poosje beginnen vele mensen te merken dat deze schrale troost niet limietloos te genieten is. Vele vreugden gaan vervelen, de zintuigen gaan slijten, enz. Vroeger of later wordt ieder mens tóch geconfronteerd met het raadsel: morgen ben ik dood... en wat dan? Zelfs het meest frenetieke niet **willen** denken, zelfs de meest koppige vlucht in verdovende middelen of in "werken tot je erbij neervalt", helpt de "genieters van het leven" niet. Het schijnt dat het Leven óók omvat, de bezinning over Dood en Herrijzenis.
Het denken in deze richting kent drie stadia. Het eerste stadium is zuiver negatief: "Na mij de zondvloed". "Morgen de nucleaire oorlog". "In het jaar 2000 de Apocalypse". Enz. enz. Er zijn honderden gedachtencomplexen van

de Laatste Ondergang. Sommige mensen slaan in wanhoop de hand aan zichzelf (in Amerika sterft op deze wijze jaarlijks ruim één divisie mensen!); anderen doen onverschillig en stoer of zingen "wij zijn niet bang" (wat in zichzelf een bangheidsverschijnsel is!)
Een mooi voorbeeld zag ik dezer dagen (maart 1966) op het TV-nieuws, waarbij de spreker vertelde dat Oostenrijkse geleerden met computers aangetoond zouden hebben dat er 15 tot 20 % kans is dat de wereld niet vóór 1977 in een atoomoorlog komt. De nieuwsman trok in twijfel of wel ooit álle factoren gevonden konden worden om de computers betrouwbaar te "voeden" en stelde ook de "menselijkheidsfactor": als Mao Tse Tung morgen met het verkeerde been uit bed stapt, IS het al mis......! "Maar", zei hij, "het kan dus even lang vóór als ná 1977 zijn. Dit jaar geeft dus toch wel enig houvast."
Merkwaardig was het **ongeschokte** en egoistische karakter van deze uitspraak: geen "doodschrik": "Mijn God, we hebben nog maar elf jaren! En wie behoedt onze kinderen en kindskinderen?" Treffend is ook dat deze opinie **algemeen** is. Er is geen "wereldgeschoktheid". Geen verlangen om deze hele beschaving bij de schouders te pakken en door elkaar te schudden en

ELF JAAR GELEDEN
Dit artikel schreef Tjalie in Maart 1966, toen we nog onbezorgd in Californië woonden, niets vermoedend van de komende veranderingen in ons leven. Mijn terugkeer naar het land dat ik voorgoed vaarwel had willen zeggen, Tjalie terug naar zijn levenswerk waar hij nooit afscheid van kon nemen, dan door de dood. Zijn stoffelijk heengaan, juist in de tijd van Pasen, is een lang vooraf bepaalde bestemming geweest, geheel in overeenstemming met de Herrijzenis waarover hij altijd met zoveel overtuiging kon schrijven. Is het toeval dat ik, bij het zoeken naar iets "Wat Tjalie schreef" deze bundel opensloeg, op juist dit artikel? Waarin hij in 1966 iets schreef over de verwachtingen om en nabij 1977? "Wie behoedt onze kinderen en kleinkinderen als we nog maar elf jaren hebben?" Niemand maakte zich daar toen druk om, en zal zich er de komende elf jaar evenmin druk om maken. Gelovend aan een Herrijzenis als Tjalie deed, kunnen we misschien veel in een ander licht zien. L.D.

toe te brullen: "Ben je nou helemaal gek. Wil je wel eens **direct** beginnen maatregelen te treffen om dit onheil af te wenden!" Neen, men zit en wacht.
Het tweede stadium is merkbaar bij "doordenkers". Die dus b.v. zó denken: "De hele mensheid wordt vernietigd!
Hoeveel atoombommen zouden daarvoor nodig zijn? Waar zouden die allemaal neergegooid moeten worden?" En die dan ontdekken dat al is de Mens tegenwoordig nóg zo machtig en nóg zo moorddadig, hij toch niet in staat zal zijn om álle leven uit te roeien. Er zullen dus zeker veel "kleine haarden van menselijk leven" behouden blijven. Zo ja, waar? En hoe zullen zij de apocalypse overleven? En wat kan **ik** NU al doen om dit **voor anderen** mogelijk te maken? In dit stadium is men dus uit het egoisme gekomen en denkt men aan andere mensen, aan Het Leven. Dit is de goede stap in de goede richting. En het is een troost te weten dat hóe onverschillig de massa's ook zijn, er steeds meer kernen komen van positief denken. En **dit** is het denken in de ware Paasgeest: de Verrijzenis.
Hier komen wij in het derde stadium: het ontwikkelen in een nieuw toekomstgeloof, een nieuw geluksthema, dat bezielt en begeestert. Niet langer: welke "barang" zal ik bewaren voor later. Niet langer: moet **ik** per sé erbij zijn? Neen: individu en bestaansvoorwaarden van dit individu NU spelen geen rol meer. De mens zal zich meer bewust worden van De Mens. En 1977 is geen gesloten muur meer, maar een open deur. Het Zien welke mogelijkheden van verrijzing er straks zullen zijn, zal geen voorrecht zijn van de gestudeerden, de pienteren, de sterken. Daar waar een Hart en een Wil zijn, daar is Hulp.

*

DIE LAASTE WEEK

Toe Jesus eindelik sij moeder moes groet
om die laatste heilige week te ontmoet,
toe voel MARIA alreeds die lem
in haar hart en vra Hom met bevende stem:

"Ag Jesus, mij eië, enigste kind,
waar sal jij jou op Sondag bevindt?"

"Sondag is Ek 'n koningsseun
en strooi hulle palmtakke voor mij heen".

"Ag Jesus, mij eië, enigste kind,
waar sal jij jou op Maandag bevindt?"

"Maandag is Ek 'n swerverskind,
wat nêrens slaapplek of skuiling vindt".

"Ag Jesus, mij eië, enigste kind,
Waar sal jij jou op Dinsdag bevindt?"

"Dinsdag is Ek een wereldprofeet
En verkondig wat niemand op aarde
weet".

"Ag Jesus, mij eië, enigste kind,
waar sal jij jou op Woensdag bevindt?"

"Woensdag is Ek die arme geringe,
verkwansel vir dertig silverlingen".

"Ag Jesus, mij eië, enigste kind,
waar sal jij jou Donderdag bevindt?"

"Donderdag, in die oppersaal
is Ek die lam bij die avendmaal".

"Ag Jesus, mij eië, enigste kind,
waar sal jij jou op Vrijdag bevindt?"

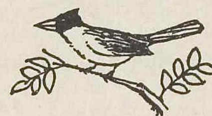
"Ag Moeder moet hier die vrä niet stel...
van Vrijdag durf Ek jou niks vertel".

"Ag Jesus, mij eië, enigste kind,
waar sal jij jou Saterdag bevindt?"

"Saterdag is Ek 'n korreltje graan
wat moet sterf in die aarde,
om op te staan"!

*

(In het Kerstnummer van 1973 plaatste Tjalie de laatste twee coupletten van dit prachtige gedicht van een onbekende Zuid-Afrikaanse dichter, die Mevrouw P. Jüch-Arnold hem toezond, en waardoor hij zeer werd getroffen. Onlangs ontvingen wij het volledige gedicht van Mevr. Jüch, dat wij nu opnemen. - Red.)

Toen ik ongeveer tien jaar oud was, verhuisde ons gezin naar een grote woning. In het nieuwe huis waren uitgestrekte bijgebouwen. Ook al kon meteen een echtpaar kebon/kokkie in één van de achterste vertrekken worden ondergebracht, er waren nog kamers genoeg over. En als oudste, grootste en flinkste van 't gezin vroeg ik of ik één zo'n kamer voor mezelf hebben mocht.
Na een tijd van aarzeling mocht het. Ik kreeg een eigen kamer met bed, kast, tafeltje en stoel en zo. Ik zat niet langer "onder het dak van Pa en Ma". Ik was groot en zelfstandig! Ik was er echt trots op. Ik weet niet wat Ma dacht. Tot nog toe waren alle kinderen altijd in het hoofdgebouw geweest, dicht bij haar en onder haar hoede. Veilig zo. En nu zat Tjalie buiten de gesloten hoofddeuren.
Ach, we hadden een goede waakhond, de bedienden sliepen vier kamers van me vandaan. De buurt was veilig. Wat zou me kunnen deren?
Op een nacht werd ik wakker, kon niet in slaap komen en besloot wat op het erf rond te kijken. Ik ging m'n kamer uit en stond op de gang van de bijgebouwen. Alles was donker. En toen zag ik tot mijn verbazing op de etenstafel in de open achtergalerij een lampoe templek staan, klein gedraaid. Wat was dat voor flauwe kul? We hadden toch electrisch licht? Zelfs de gaslichttijd was al voorbij! Ik snapte "nul" van die lamp, ging even later toch maar weer slapen en herinnerde me de lamp de volgende ochtend alleen bij toeval. Want Ma had 'm alweer weggeborgen.
"Waarvoor is die lamp, Ma?" "Ach, als er wat gebeurt 's nachts......" "Maar dan draai je toch het licht aan?" "Ach, je weet nooit...... 'n aardbeving...... en het electrische licht werkt niet... zo'n lamp brandt altijd wel..." Ik merkte echt, dat Ma die vragen van me ongemakkelijk vond. Ik ging er niet verder op in. Ouders hebben vaker van die rare ideeën......
Pas veel later realiseerde ik me wat er in haar hoofd omgegaan moet zijn. Een visioen van een rampnacht misschien met instortende huizen. En al dat mooie electrische licht zou niet meer werken. En haar zoontje was daar buiten. Alleen. Een lamp móest er zijn. Hoe eenvoudig ook. Om direct licht te brengen en hulp......
Ik weet niet hoe lang die lampoe templek buiten heeft gestaan. De lamp is nooit nodig geweest ook. Gelukkig. Maar nu, in onze rijke wereld tjok- en tjokvol electrisch licht en sterke huizen en regeringsgaranties en levensverzekeringen, weet U, mis ik af en toe toch heel erg de "Engel van het Behoedende", die eens mijn moeder was.
Ach nee, spot niet zo gauw om een "mammie-complex". Besef dat dit sóórt denken en handelen nu voorbij is. Dat de meesten van ons alleen denken aan de "instorting van het huis" met een machteloos en egoistisch schouderophalen. Of met zèlfbeklag alleen. En dat we niet langer meer kunnen denken als die eenvoudige bruine vrouw van Toeloengagoeng: "Als alles ineen stort, als het zelfs lijkt of God ons verlaten heeft, als ikzelf misschien niet te redden ben, kan voor mijn kind IETS licht en hulp brengen in de Chaos?"
Het gaat niet om het kleine en betrekkelijk waardeloze van die handeling. Het gaat om het besef van verantwoordelijkheid en waakzaamheid, het gaat om het **niet** capituleren voor het onmeetbare, maar het moedig één stap voorbij de Onmeetbaarheid doen. Het zijn altijd zulke kleine daden geweest die de Mensheid hebben behoed voor uitroeiing.
De Verrijzenis is geen "bijbelsprookje"; het is iets dat eeuwig met de Mens mee leeft.

T.R.

Professor SCHERMERHORN †

In snel tempo verlaten zij ons, de figuren die een rol hebben gespeeld in het drama dat zich tussen 1945 en 1950 afspeelde tussen Nederland en zijn kolonie aan de andere zijde van de aardbol. In korte tijd verlieten Jonkman, Beel en nu weer Schermerhorn dit aardse tranendal, drie hoofdrolspelers in die donkere, weerbarstige tijd.

Schermerhorn, de radicaal, had zich niet alleen een reputatie opgebouwd op het gebied der luchtkartering, die hem internationale faam bracht, maar ook als leider van de verzetsbeweging in Nederland gedurende de Duitse bezetting. Hij was de promotor van een vernieuwing van het politiek bestel dat na de oorlog een totale ommekeer zou moeten opleveren. Zijn uitverkiezing tot het leiderschap van het overgangskabinet dat na de oorlog optrad mocht dan ook geen verwondering wekken. Met de "oude heer Drees" - de laatste der Mohikanen - naast zich bleek deze a-politieke figuur spoedig in onzachte aanraking te komen met de oude vormen: zijn radicalisme stuitte in Nederland op de taaiheid van die oude vormen, zijn opvattingen inzake de oplossing van het conflict tussen Nederland en Indonesië maakte hem tot een gevreesd en verguisd man. Als voorzitter van de commissie-generaal na zijn aftreden als minister-president in Nederland bracht hem dit in 't middelpunt van de ongemeen felle politieke strijd in Nederland over de toekomst van Indië, maar ofschoon hem tenslotte dit politiek gesproken de nek brak bleef deze volstrekt eerlijke en integere doorzetter zichzelf getrouw. Zijn onbuigzaamheid en gebrek aan vermogen om voorzichtig te manoeuvreren droegen ertoe bij hem te vervreemden van de grote massa der Nederlanders die zich verzetten tegen zijn ideeën over de oplossing van de crisis in het Verre Oosten. Komende generaties zullen milder oordelen over deze merkwaardige, typisch Nederlandse figuur dan zijn tijdgenoten.

JHR.

> **Het tijdschrift Tong Tong heeft geen enkele relatie met de Pasar Malam - Den Haag. Voor informatie uitsluitend telefoon 070 - 46 66 24.**

*

IGNACE SCHMUTZER †

In Jakarta is op 56-jarige leeftijd zeer plotseling overleden drs. I. A. M. Schmutzer.

Geboren uit een bekende Indische familie - zijn vader, prof. dr. ir. J. I. J. M. Schmutzer was een vooraanstaand man in de cultures, vooral bekend als administrateur van de sf. Gondang Lipuro, de fabriek met de hoogste productie op Java - behaalde de zoon zijn graad in de economie aan de hogeschool van Tilburg, kreeg een plaats in de Buitenlandse Dienst en keerde eerst in 1952 naar zijn geboorteland terug.

Hij kwam zich op de hoogte stellen van wat er van het familiebezit-Gondang Lipuro was eigendom van de familie Schmutzer - eventueel te redden was. Heropening van de suikerfabriek bleek niet mogelijk, maar de jonge Schmutzer verloochende het goede bloed van zijn vader niet. Hij bleek niet alleen een hoogst bekwaam en doortastend zakenman maar ook een figuur die zich door geen tegenslag liet weerhouden. Het resultaat was een cultuur- en handelsimperium dat bij zijn dood vertakkingen had in geheel Oost-Azië en Nederland. Hij was ook een bijzonder fijn en genereus mens en een ideale vriend.

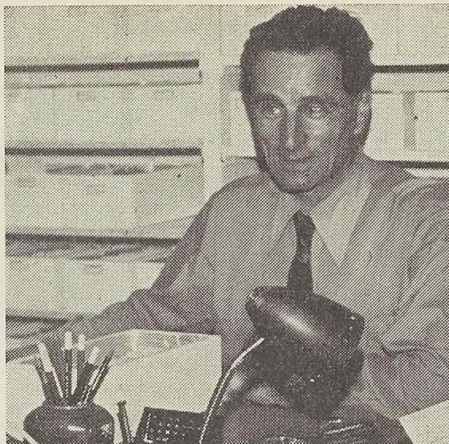
Ignace Schmutzer is op 22 maart te Utrecht bijgezet op de RK begraafplaats aldaar, waar ook zijn vader rust.

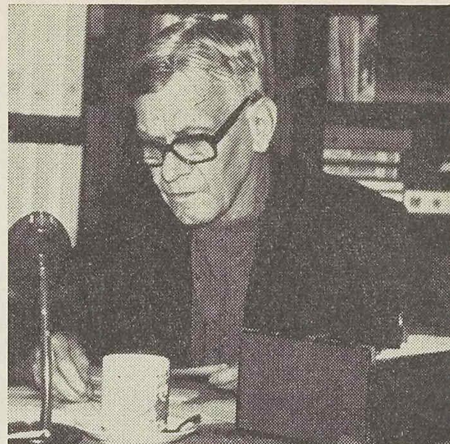
JHR.

Indische Familienamen

DOOR D. A. VISKER

Een interessant boekje, niet slechts om in te kijken maar om te bezitten, is dit naslagwerkje, uitgegeven door het Indisch Familie Archief te Den Haag.
Leuk als verjaarscadeautje of voor Oom Wim of tante Do, die het zo dikwijls hebben over hun overgrootouders!
Het bevat zeer lezenswaardige informatieve stukjes over namen en "naampjes" over de bekende omkeringen en dubbele namen, en nog veel meer. Een schat aan feitenmateriaal over geslachtsnamen, familiewapens, alles met betrekking tot de Europeanen van het vroegere Nederl. Indië.
Daardoor is het een wegwijzer geworden voor de liefhebbers van familieonderzoek. Het boekje geeft een inleiding tot het Indisch Familie Archief, zodat we daar ook wat meer over te weten komen. Als zodanig is het een unieke bron van informatie. Bij het zien van de vele gegevens, die nu reeds zijn bijeengebracht en in veilige bewaring ben je onwillekeurig blij; het had niet veel gescheeld of dit alles was al verloren gegaan!
Achterin treft de lezer een complete nieuwe Index van het I.F.A. met opgave van de aanwezige familiedossiers van bijna tweeduizend Indische families! Het boekje is iets, dat de bezitter vaak zal gaan raadplegen en nooit uitleent. Sajang, als U er geen van koopt!
Niet alleen aantrekkelijk door de massa informatie, maar ook omdat het boekje de lezer wil aansporen zijn eigen familiegegevens eens te verzamelen en in het I.F.A. te deponeren. Daar komen zij in gezelschap van de "oude" gegevens van Uw familie, ze zijn van direkte waarde voor serieuze onderzoekers en blijven veilig voor de nakomelingen bewaard. De schrijver van dit nuttige boekje, "Dick" Visker is voor ons geen onbekende, hij is in deze zaken goed thuis. Via rechtstreekse correspondentie zijn velen reeds geholpen bij hun familieonderzoek. Zijn reddingsoperatie van de Indische genealogische gegevens is al in ruimere kring bekend. Samen met enkele vrienden, die vrijwillig helpen gaat hij met dit werk gestadig voort. Het boekje "Indische Familienamen" is verkrijgbaar bij Boekhandel Tong Tong en bij het Indisch Familie Archief. Vreelandsestraat 14, Den Haag. (giro 69 91 90 t.n.v. D. A. Visker). De prijs is slechts *f* 4,95.

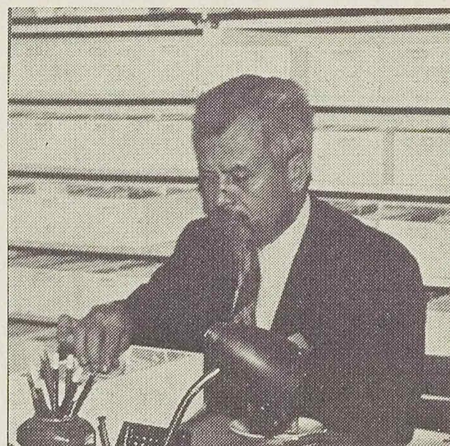

NUTTIGE HOBBYISTEN

Er zijn mensen die scheeps- en vliegtuigmodellen nabouwen, treintjes laten rijden, postzegels, vlinders en lucifermerken verzamelen. Ik hoorde zelfs dat iemand spinnewebben verzamelde, hoewel ik meer geloof aan een streng bevel van zijn vrouw dan aan een spontane hobby. Voor Dick Visker (boven) is het verzamelen van Indische familienamen meer dan liefhebberij. Het Indisch Familie-archief dat hij 5 jaar geleden op eigen kracht en kosten begon in de Vreelandsestraat in Den Haag is langzaam maar zeker een dienstverlenend bedrijf aan het worden, waar ieder die behoefte heeft aan naspeuring van een naam, terecht kan. Duizenden familienamen zijn in de loop ter tijden gerangschikt in kaartenbakken en dossiers en het werk zou Visker boven het hoofd groeien als hij niet kon rekenen op medewerkers met dezelfde hobby. De heer van Rheden (gepensioneerd, rechtsboven) en J. Leembruggen (nog werkzaam) spanderen iedere maandagavond hun vrije uren aan het archief. Dinsdag "bewerkt" Dick Visker (ook nog niet gepensioneerd) het Centraal Bureau voor Statistiek voor gegevens en zaterdag duikt hij in de Koninklijke Bibliotheek waar hij uit boeken, jaargangen en oud documentatie materiaal de aanvulling voor zijn archief vindt.

L.D.

Brieven over....

"DE VOETBAL MES"

"De Voetbal Mes" in het Tong-Tong nummer 14 is een echte voltreffer in mijn herinnering. I.v.m. de evacuatie naar Batavia werden de geinterneerden uit het mannenkamp Poendoeng (ten Zuiden van Djocja) eind november 1946 eerst herenigd met familie in het vrouwenkamp Sewoegaloer. Daarna per vrachtauto naar Wates. En van hier per trein naar Batavia.
Voor het zover was gaf de Panitya nog toestemming voor een cabaretavond, verzorgd door de kampbewoners zelf.
Het resultaat was enorm en niet in het minst door de voordracht "De Voetbal Mes" van Didi (Herbert) de Lang. Deze, toen 14 jarige knaap wist door zijn droge optreden, maar, vooral door zijn mimiek de toeschouwers zó te imponeren dat na elke tweede regel een daverend gelach volgde.
Geen wonder, dat hij later in Batavia werd geidentificeerd met "Go-Ahead" en op verjaardagen op verzoek dikwijls en onder druk van de aanwezigen op moest treden.

E. W. VERMAES

*

HORMAT AAN DE JUF UIT HOLLAND

Weet u die leuke foto van die meisjes in nationale dracht, waarvan we niet meer precies wisten ter gelegenheid waarvan die gemaakt werd? (TT no. 15 pag. 16) Dit had het onderschrift moeten zijn:
"Oud leraressen van de Kartinischool maakten een rondreis door Indonesië. Het bleek dat al hun "meisjes", waar ze ook waren, een school hadden geopend, Van Deventer of Kartini. Ze hielden de fakkel brandende! De foto die we in de vorige Tong-Tong opnamen betrof de ontvangst van de "juf uit Holland" op een van die Kartinischolen in Semarang.

5 FEBRUARI, CONGRESGEBOUW

Was u ook op ons jubileumfeest? Dan staat u misschien op een van de 50 foto's die die fotograaf Noz tijdens de receptie, makanan en dansavond maakte. Ze hangen bij ons in de toko in de Prins Mauritslaan 36, prachtige kleurenopnamen, die u kunt bestellen, *f* 4,— per stuk. Komt u eens kijken en ontdek uzelf, vrienden en kennissen !

NOG EENS "BATAVIA"

De heer Bok vindt het door mij samengestelde fotoboek "Batavia" blijkbaar heel mooi. Van mijn eigenlijke tekst zegt hij niets, maar bij de onderschriften maakt hij enkele detail-opmerkingen. Ze getuigen van de grote belangstelling waarmee hij mijn boek bekeken en gelezen heeft. Zoiets doet goed. Daarom juist héb ik de moeite genomen zijn opmerkingen (een heel enkele keer is het een aanmerking) te verifiëren. Laat ik beginnen met te zeggen dat mijn onderschriften voor verreweg het grootste deel berusten op de oorspronkelijke onderschriften volgens een lijst van de fotografen Woodbury and Page zelf.

a. De foto van het Stadhuis is van 1880. Als de heer Bok meent dat de woningen rechts (die in 1880, zoals hij zien kan, al geheel vervallen waren) in 1920 nog door Chinezen bewoond werden, dan is dit onwaarschijnlijk. Ik herinner ze me niet en in die jaren toerden we dikwijls door de benedenstad. Maar de herinneringen kunnen me in de steek hebben gelaten. Maar geldt dit ook niet een beetje voor de heer Bok?
b. Volgens de aantekeningen van de fotografen zijn de gebouwen op de voorgrond oude Compagniespakhuizen (waren het omstreeks 1880 misschien goedangs voor de uitgeladen goederen?).
c. Bij mijn weten is een poort nooit met het woord "Pintu" aangeduid. Een "pintu" is iets wat openstaat en was zeker de aanduiding voor een sluis. Denken we maar aan de buurt "Pintu Aer".
d. Onder deze oude foto stond inderdaad geen onderschrift. Ik heb hem alleen vergeleken met andere foto's van de Buiten Nieuwpoortstraat. De overeenkomst is frappant. De bocht kan schijn geweest zijn door de opstelling van het fototoestel. De heer Bok kan ook niet meer dan een veronderstelling geven.
e. Van deze foto "Europese woning op Rijswijk" is ook een andere foto genomen van verder af (met dezelfde familie Spall.). Daarop zien we de versierde ijzeren poort, een opvallend versierd hekwerk en die herinner ik me nog zeer goed uit mijn jeugd. Het huis stond naast de horlogewinkel van Van Arcken.
f. Dat het huis, dat naast de schouwburg zichtbaar is, het café Cecilia was, is mij niet bekend. Het is overigens een gewoon woonhuis en naar ik meen een officierswoning, want hier stonden niets anders dan militaire woningen. Vergist de heer Bok zich niet met deze aanvulling?
g. Inderdaad de onderschriften zijn verwisseld, maar dit is een "technische fout" bij het plakken geweest. Na een aantal exemplaren is de fout hersteld.
h. Neen, de veronderstelling van de heer Bok is onmogelijk, want dan zou de trambaan aan de rechterzijde moeten zijn geweest. Bovendien luidde het onderschrift ten overvloede "Salamba".
i. Inderdaad kan de omschrijving onjuist zijn, maar dat kan ik met evenveel recht van die van de heer Bok zeggen. Op de foto staat alleen "Meester-Cornelis", ze volgt vlak op een van de foto's waarop een grote officierswoning staat en die oude officierswoningen stonden op Matraman, niet zover van de door mij veronderstelde splitsing af.

E. BRETON DE NIJS

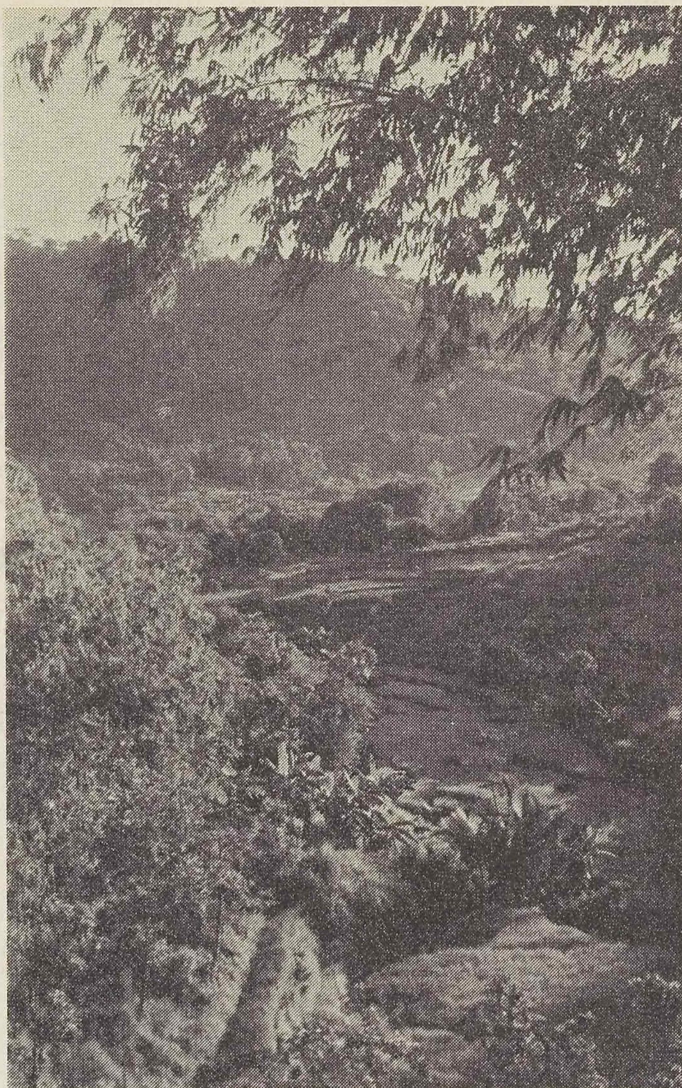
Herinnering aan het Stille Dal

Het was Pinksteren. Verschillende mensen hadden al eens gezegd: ga toch eens naar Midden-Java. Er is zoveel moois te zien, maar we waren - d.w.z. mijn man, nooit vrij - om zo ver weg te gaan. Maar nu zou het gebeuren. We zouden naar de Boroboedoer gaan. Dus werd de zware motor - een oorlogs H.D.! - uit de garage gehaald en ik achterop, over m'n knieën een fietspomp, voor het geval, dat...... Want pech bleef zelden uit.

Voorlopig was de weg bekend, van Bandoeng via Tasikmalaja - Tjiamis naar Maos. Is dat niet een van de mooiste stukken natuur van heel de wereld? De Nagreg helling af! Voet op de rem - in tweede versnelling schoven we langzaam naar beneden, rechts de hoge steile, dichtbegroeide bergwand, links een diep ravijn. Op een klein, vlak stuk hielden we stil, om even te rusten, vooral de motor had dat wel nodig. Ik liep een smal steil voetpaadje af en stond op een helling; voor me was een nauw dal in de diepte, bedekt met sawahs. Het was er doodstil. De sawahs lagen stil te blinken, goudgeel. Alleen het zachte piepende zoeven van een kleine bamboe-molen. Hoe lang ik er stond, weet ik niet. Dit is de Schepping, zoals ze geschapen is, dacht ik. Deze stilte is de positieve stilte, die veel meer zegt, dan de mens ooit zeggen kan.

Ik heb de Boroboedoer gezien de volgende dagen. Ik heb ervan genoten en het nooit vergeten, maar dit stille dal is voor de rest van mijn leven diep in me blijven leven.

ADDIE

Sawahs en bamboe ten Noorden van de fabriek van de onderneming Tjikasoengka. (Foto Pfaeltzer)

EEN SOERABAIAAN HIJ VERTELT

Eerst maar ik vertelt van kennis, ik ontmoet hem na Jappen- en bersiaptijd op Simpang bij 't soos. Hij seg: "Hallo, Tjoh". Ik segt: "Hallo, Dong. Naarwaar jij en jij doet wat voor kopen eten." Hij seg: "Ik weer dagang (zelf handelen) zoals toen vroeher." Deze Peh, hij praten ook rood-wit-blauw, gebruik veel woorden van begrijp niet. Hij nooit opgepak door Jappen zoals ik, in concentratie-kamp; daarom hij spreek van consternatie-kamp of conversatie-kamp.

Verder hij vertel mij: "In bersiap tijd, ik bijna geluncht (gelyncht) door pemoedas. Buiten Soerabaia ister nog veel gorilla-troepen (guerilla). En je weet si Willem S. toen wij nog in Kruiserkade na bevrijding". Ik seg: "Ik weet". Hij seg: "Wij nog mag niet de stad in, goerka's vechten tegen Javanen. Onveilig, deze. Maar si Willem hij probeer toch; M.P.-ers stuurt hem terug. Volhende dag hij probeer weer, weer terug. Derde dag hij probeer weer, weer terug; hij is een simulant".

Als je praat over voetbal, hij seg: "Ik vroeger ook gevoetbal, als slentervoor." Maar toen ik hem ontmoet op Simpang, hij vraag: "Tjobah Tjoh, jij help mij". Ik segt: "Helpen wat"? Hij seg: "Helpen zoeken voor mij geruineerde typiste voor mijn kantoor". Ik segt: "Als geruineerde typiste, gampang, ister veel; maar jij zoeken geroutineerde typiste". Hij seg: "Itoe diah". Ik segt: "Deze typistes ister niet, allemaal al werken bij A.M.A.C.A. B. (Engels tijdelijk bestuur) of op kantoor. Maar jij, mata krandjang, loe, als voor betalen nja, hoe? Jouw kantoor zo groot als hoofdkantoor B.P.M., of kajah kandang ajam?" Hij seg: "Soedah maar, als gotong rojong jij wil toch niet, ik maar zoeken zelf." En toen hij loop weh. Als nog ver, herkennen hem makkelijk, met bril en koeping lowoh.

Op een keer, onder kennissen, vertelde hij steeds over "hele gonden". Ik begreep hem niet en vroeg aan mijn vrouw: "Wie is toch die Hillegonde, een vriendin?" " Neen", zei mijn vrouw hij bedoelt "gele honden", de jappen". Soerabaia was nog in handen van de Engelsen en een keer hield hij een Engelsman aan en zei: "I want to go to the heaven". (Meerijden.) De Engelsman zei: "Well, that's easy, just kill yourself". Hij zei: "No, where the ships are". "Oh, you mean the harbour. Well get in."

Een andere kennis, motorhandel (niet Gerrit de Raadt, kende ik zeer goed, daar ook in 1928 mijn 350 cc Matchless gekocht) in Kaliassin, had een Engelse klant, en plotseling zei hij tegen die klant: "Do you see that sleng in the biem?" (meaning: that snake in the three.) Ten slotte, doet me denken aan die man, die tegen een meisje zei: "Please, speak those 3 words, that make me walk on air". She: "Go, hang yourself".

So long, friends, volgende keer weer.

K. M. GRAICHEN

Eetbare Vogelnestjes en de Godin van de Zuidzee

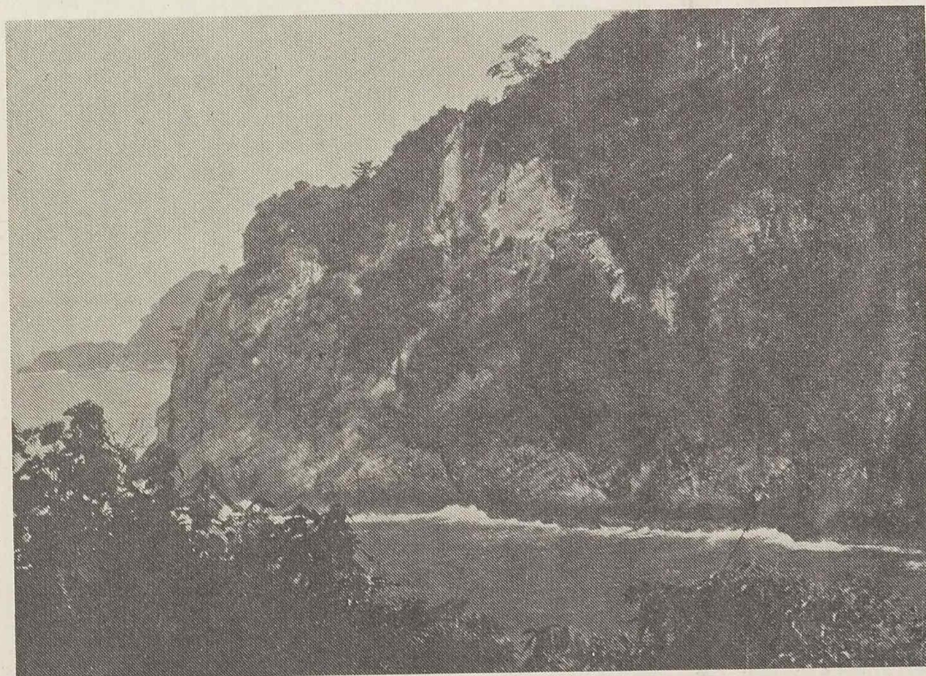
door Dr. H. J. de Graaf

De gierzwaluwen bij hun nesten tegen de steile rotsen.

Geen Indonesische vogel is buiten zijn vaderland zo vermaard geworden als de **gierzwaluw.** Deze bekendheid dankt hij aan de vervaardiging zijner eetbare nestjes. Hun meer geleerde naam is **salanganen,** terwijl de inheemsen hem **boeroeng walet** noemen. Hun gebied beperkt zich niet tot Java alleen, doch zij komen in de gehele Archipel voor, tenminste op plaatsen waar zij geschikt kunnen huizen, n.l. bij holen en grotten. Het zijn uitstekende vliegers, en zij kunnen een onbeperkte tijd in de lucht blijven, doch hun lopen is meer kruipen dan tippelen.

Hun nestjes vervaardigen zij uit het speeksel, dat door klieren onder de tong wordt voortgebracht. Dit vocht, dat zij in grote hoeveelheden kunnen voortbrengen, heeft de taaiheid en kleefkracht van Arabische gom en wordt binnen korte tijd hard. Bij de vervaardiging der nestjes komen ook vaak allerlei onreinheden in deze lijm terecht, zoals veertjes, stukjes zeewier, kleine insecten, waardoor de hoedanigheid achteruit gaat. De zuiverste zijn natuurlijk eerste kwaliteit, de minder zuivere tweede soort en de vuilste derde. De nestjes, die de vorm van een half napvormig schoteltje hebben, zijn tegen de rotswand geplakt en komen zeker niet alleen aan de zeekust voor, doch ook wel bij bergholen in het binnenland. De vermaardste zijn de grotten bij Rangkob aan de zuidkust van Goenoeng Kidoel en bij Karang Bolong (in Oost-Banjoemas).
De eetbare nestjes zijn vooral bij de Chinezen in trek, ofschoon ze zonder smaak of geur zijn. Doch men schrijft er ook zekere geneeskundige werking aan toe, zoals ook aan de hoorn der Javaanse neushorens.
Dank zij het feit, dat de eetbare vogelnestjes, ofschoon door de ganse Archipel verspreid, toch slechts op bepaalde plaatsen worden aangetroffen, nl. aan de wanden van holen en grotten, en de hoge er voor geboden prijzen, werden ze al spoedig door de machthebbers als openbaar domein beschouwd net zoals b.v. het zout of de visvijvers. Ze werden dan ook door de heren regenten van ouds opgekocht en verzameld en ten eigen bate aan de Chinese handelaren, en later aan de Oost-Indische Compagnie gesleten. Onze koloniale voorvaderen hadden er reeds in de 17e eeuw (1684) warme belangstelling voor en trachtten de handel in nestjes zo veel mogelijk in de metropool Batavia te concentreren, waar immers veel kooplustige Chinezen woonden.
Evenals bij de regenten was het ook bij de zelfstandige Vorsten. De vogelnestklippen behoorden tot het vorstelijk domein, dat ze na 1755, het jaar der scheiding tussen Soerakarta en Djokjakarta, samen eerlijk deelden. Het bedrijf der inzameling, het plukken was verpacht aan Chinezen, die hun pachtbrieven regelmatig aan de Nederlandse autoriteiten in Semarang moesten vertonen, om hen wat in de gaten te houden, want de Compagnie hield niet erg van zo maar in het wilde weg rondzwervende Chinezen in de binnenlanden.
Van 1745 tot 1757 behoorden de inkomsten der vogelnestklippen uitsluitend aan de Compagnie, maar in dat laatste jaar werden ze weer aan de Vorsten afgestaan, daar dezen verklaarden de opbrengsten na de rampspoedige oorlogen der voorafgaande jaren hard nodig te hebben.
Tegen het einde der Compagnie plachten de Vorsten de opbrengst der vogelnestjes af te staan aan Compagnies opperhoofden in de Vorstenlanden. Deze goedgeefsheid zou daaruit te verklaren zijn, dat Soenan en Sultan deze vertegenwoordigers van het Bataviase gezag als hùn dienaren beschouwden, een opvatting, waarin de in dit opzicht tolerante Compagnie berustte. Zij beschouwden ook zijn benteng of lodji, waar hij resideerde, als een der Kratongebouwen, en aan de vier bastions van Compagnies vesting schonken zij zelfs Javaanse namen. Nu kwam ook de vorstelijke royaliteit deze opperhoofden der Compagnie zeer goed uit, want hun bezoldiging was laag en hun onkosten waren talrijk. Evenwel, geschenken scheppen verplichtingen en zij vormen een aanwijzing voor de vrij nederige positie, die Compagnies vertegenwoordigers in de ogen der Vorsten, vooral in die van de Sultan, ten hove bekleedden. Nu zou men denken, dat de grote donderende gouverneur-generaal H. W. Daendels daar een eind aan heeft gemaakt, gelijk hij ook het hofceremonieel grondig wijzigde, ten einde te laten uitkomen, dat de Vorstenlandse ambtenaren uit naam eens Konings (ten slotte zelfs van een Keizer!) optraden, doch het is mij niet gebleken, dat hij in het geschenk der vogelnestjesopbrengsten verandering heeft gebracht. Dit viel de grote Javanenvriend, de Britse luitenant-gouverneur John Stamford Raffles ten deel.
Bij zijn bezoek aan Solo in december 1811 sloot hij met de Soesoehoenan Pakoe Boewana IV een nieuw verdrag, waarvan het vierde artikel luidde: De Soesoehoenan doet afstand der tolpoorten (tollen langs de weg tussen Semarang en de Vorstenhoven) en van de eigendom der **sarong borong** (sic: vogelnesten). Als vergoeding zou hij daarvoor een jaarlijkse uitkering van

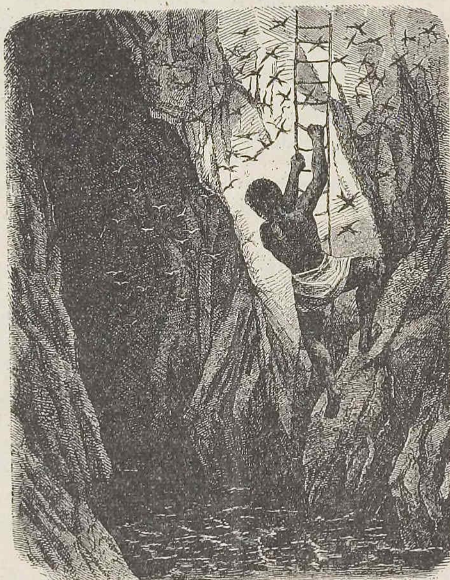
De kust van Karang Bolong in Midden-Java, bekend door de pluk van eetbare vogelnestjes. (Foto: K. T. Satake)

120.000 spaanse realen ontvangen. Door deze meer merkbare toeneming van de Westerse bestuursbemoeienis in Java's Binnenlanden zou volgens Raffles "de **weldadige** invloed van het **Europese** gezag zich meer en meer kunnen doen gevoelen". Destijds waren de Westerlingen nog vol zelfvertrouwen en overtuigd van hun eigen superioriteit. Daarmede was intussen een toestand geschapen, die tot het bittere einde in 1941 zou voortduren, dus een 130 jaar lang. Een en ander legde het Engels bestuur intussen geen windeieren, want ofschoon in 1802 de totale opbrengst der Javaanse vogelnestklippen op een drie ton werd geschat, bracht Raffles' maatregel toch nog een 200.000 gulden's jaars in het Britse laadje.

Brengen wij thans een bezoek aan de opziener der vogelnestklippen bij Karang Bolong en wel in gezelschap van de 2e luitenant van Rees en zijn kameraden, die in 1845 vanuit hun garnizoen te Gombong daar een uitstapje heen maakten. In zijn nog steeds lezenswaardig boek "Herinneringen uit de loopbaan van een Indisch Officier" (het werd in 1941, kort vóór de Japanse bezetting nog herdrukt) geeft hij er een smakelijke beschrijving van. De opziener, de Hr. Driessen, was een beleefd en gastvrij man, die daar in de eenzaamheid een kleine boekenverzameling bezat en daarin zich regelmatig verdiepte, zodat Van Rees hem spottend "professor" noemde. Deze had te maken met het Inlandse hoofd, de wedana en in zijn dienst had hij een Javaanse mantri-pakhuismeester.

Bij de steile rotsen vond men, behalve de woning van Driessen, nog een vervallen fortje met een slaperige bezetting, welke vesting tegen een Europese vijand onverdedigbaar was en slechts dienst deed als bangmaker "voor een bevolking, die nooit iets kwaads in den zin had". Het bezat slechts één stuk geschut, dat op het pakhuis gericht was, en de bezetting hield zich voornamelijk bezig met het herstellen der instortende wallen.
De volgende dag leidde de mantri de gasten naar het pakhuis, waar men enkel een hoop vogelnestjes aantrof, vol ongedierte, een restant van de vorige pluk, blijkbaar afgekeurde derde soort. Daarop werd hun de slaapkamer van Njai Lara Kidoel, de godin van de Zuidzee (Indische Oceaan) getoond. In dit vertrek stond een keurig opgemaakt ledikant, met een tafel, waarop een spiegel. "Wie betaalt deze kamer?" vroeg van Rees. "Het Gouvernement", luidde het antwoord.

Van Rees was hier stom verbaasd over. Een Christelijk Gouvernement verleende gastvrijheid aan een heidense godin! Doch de schrijver had dienen te bedenken, dat deze kamer en de daar gebrachte offers eenvoudig een voortzetting waren van de oude adat, nog bestaande toen het nestjes plukken een bezit der Vorsten was. En ofschoon deze heren zich Panatagama, dus: Regelaar van de Godsdienst, noemden, belette deze titel niet, dat zij aan de plaatselijke godheden de verering bleven bewijzen, die hun sedert eeuwen toekwam. Trouwens, hoe zou men zonder deze eerbewijzen nestplukkers hebben kunnen bewegen, om zich langs de tientallen meters lange ladders naar de gevaarlijke grotten te wagen, waar elke misstap de dood betekende. Ook het brave Gouvernement wilde de bijgelovige bevolking niet voor het hoofd stoten en betaalde zelfs de sedekah of heilmaaltijd ter ere der godin.
Mijn vriend, dr. Th. Pigeaud schreef in zijn Javaanse Volksvertoningen (par. 92) een uitvoerige en wat recenter beschrijving der feestelijkheden bij het begin van en tijdens het nestjes plukken, die Van Rees niet heeft bijgewoond.

Een plukker daalt langs de rotanladder naar beneden. (Uit: "Die Ostasiatische Inselwelt" van Dr. S. Friedmann)

Wij lezen in par. 92 van het genoemde werk, dat het praalbed in de gouvernementsloods omhangen was met zijde en gebatikte kains. De Javaanse kapspiegel stond tegen de kussens, want zelfs een godin is wel eens ijdel. De zorg voor dit vertrek berustte bij de vrouwelijke toekang gedong, die tijdens het nestjesplukken, dat drie maal per jaar geschiedt, elke donderdag het bed in orde brengt. Tevens offert zij vruchten en bloemen. Op de vrijdag vóór het plukken vraagt zij de godin verlof, om te beginnen en zij antwoordt op dit verzoek zelve instemmend, alsof zij door de godin bezield was.
Bij het nu volgende feest worden niet minder dan 9 karbouwen en 2 geiten geslacht, waarvan een klein deel bij de grotten wordt neergelegd. De rest van het vlees is natuurlijk voor de offeraars. Ook worden er voorstellingen gegeven: op die vrijdag een wajang-poerwavertoning en 's avonds een maskerspel. Ook nadat op zaterdag de pluk begonnen is wordt nog feestgevierd, nl. een **tajoebandans** (danspartij), waarbij de dansvrouwen met hun gelaat steeds naar het verblijf der godin gewend dansen. Vermoedelijk is deze dans de oudste kern der verering van de njai Lara Kidoel en is het overige, de wajangvertoning en de maskerdans, er later bij gekomen, toen de groeiende afzet der vogelnestjes wat meer geld in de desa bracht.

Nu nog iets over de **heilmaaltijd,** waarover Van Rees' tijdgenoot, de grote geoloog Franz Junghuhn ons in zijn boek Java dl. I een en ander medegedeelt. Hij woonde het feest te Rangkob, aan de zuidkust van Goenoeng Kidoel bij. Voor het daar eveneens aanwezige huis der godin worden op het gras matten uitgespreid, waarop men de spijzen plaatst. Alvorens het maal begint, wordt de godin beleefd uitgenodigd, om aan het feest deel te nemen. Na het (Moslimse) gebed werpen alle aanwezigen zich ter aarde, teneinde de godin gelegenheid te geven, om ongezien van de spijzen te proeven. Aan wat overblijft - en dat is héél wat, want goden en geesten plegen slechts de "geest" der spijzen te nuttigen, terwijl zij het meer stoffelijke voor de gewone stervelingen overlaten - doen de gasten zich uitmuntend te goed, onder de welluidende tonen van de gamelan.

Terwijl Junghuhn ons een prachtige beschrijving schenkt van de tegen de rotsen aanstormende golven, te fraai om hier verkort op te nemen - Junghuhn was een hartstochtelijk beminnaar der Natuur - verhaalt Van Rees over het gevaarlijke werk der nestjesplukkers. Te voren zijn reeds lange touwladders van rotan gereed gemaakt, die, uitgeworpen, bijna het kokende en schuimende water bereiken. Daarlangs daalt de vermetele plukker af, verzekerd van de door de offers en heilmaaltijden verworven gunst der zeegodin. Hij is gewapend met een korte lans met weerhaak, om de nestjes van de rotswand af te halen, die hij daarna opbergt in een meegevoerde tas of net. Een misstap op de slingerende touwladder kan hem het leven kosten. Eindelijk heeft hij een der door de zee gevormde grotten bereikt, waar hij te voren een soort bamboestellage heeft gebouwd. Deze gebruikt hij om de grot met zijn honderden nestjes binnen te dringen, terwijl het wild schuimende water onder hem rijst of daalt. Is zijn tas vol, dan aanvaardt hij de moeizame terugtocht. Doch niet allen keren van dit gevaarlijke werk terug.
Van Rees en zijn vrienden, over de rand van de rots omlaag kijkende,

(lees verder volgende pagina)

(Vervolg: "Eetbare vogelnestjes")

zagen niet zonder ijzen het halsbrekende werk van de plukker, die bij tijden achter uitstekende rotsformaties uit het oog verdween. De wedana zei niet zonder trots: "Tot dusver heeft nog nimmer een Europeaan de ladder meer dan zes sporten durven afgaan. Ratoe Kidoel duldt het niet".
Een van het gezelschap de 1e luit. Van Toren, stond echter op, vatte de ladder en daalde enige sporten af, zodat alleen zijn zwartlokkig hoofd nog boven de rand uitstak. "Zeg nu eens, dat de blanke niet durft," riep hij en daalde onversaagd nog verder af. Van Rees dorst hem eerst niet na te kijken, wel de anderen, doch toen die plotseling van schrik zwegen, keek hij toch en zag hoe Van Toren's voeten de ladder verloren hadden, zodat hij nog slechts aan zijn armen boven de woeste golven hing. Hoe lang zou hij het volhouden? Vijf seconden verstreken, die uren leken, toen Van Toren er in slaagde zijn voeten weer op de sporten te krijgen. Langzaam klom hij nu omhoog, schijnbaar uitgeput. "Toewan brani sekali", bekende de buigende wedana. Doch het hoofdhaar van de waaghals was opeens grijs geworden! Wie het geloven wil, gelove het, maar omdat de jeugdige Van Toren zijn bruidje, dochter van een grote brommerige generaal, als handschoentje verwachtte, zou hij zijn haar hebben laten verven. Een lief negentienjarig meisje kan toch niet met grijskop in het huwelijksbootje stappen!
De lezer zal opmerken, dat ook de romantiek zich van de vogelnestplukkerij heeft meester gemaakt. Doch bestaat deze nu nog? Aanvankelijk wierp dit gevaarlijke bedrijf voor Javaan en Gouvernement flink wat voordelen af, zoals wij reeds hier voren zagen. In 1902 bedroeg de opbrengst nog *f* 101.772,— om reeds het volgende jaar tot *f* 74.166,— te dalen. Sedert ging het bergafwaarts. In 1916 was de opbrengst maar *f* 31.029,— terwijl in het jaar 1935 te Karang Bolong wegens de daling der productie de nestenpluk zelfs geheel stil stond. Dus ook geen festiviteiten! Men veronderstelt, dat de gierzwaluwen, nadat men eeuwen lang van hun nesten had geroofd, dit eindelijk door hadden gekregen en naar veiliger oorden waren verhuisd. Weet een onzer lezers er soms meer van?

Om een Nederlander weer in het gareel te krijgen, hoef je maar naar zijn portemonnee te wijzen.

C. Buddingh

*

De oorzaak van het feit dat vele economische theoriën niet kloppen, is de omstandigheid dat ze berusten op de veronderstelling dat de mens een redelijk wezen is.

Auguste Detoeur

Lieftallige meisjes uit Tempo Doeloe

De C.A.S. examen-klasse voor onderwijzers 1916-1917. Op de achterste rij staande v.l.n.r.: Jet Frijlink, Marie Waleson, Annie Brouwer, Stien ? , Lies Termeulen, Paulien Dijkstra. Zittend v.l.n.r.: Nancy Burgemeestre, Kiki van der Brug, Deni Wijnmalen, Marietje Dun (uit Depok), Mieke Veenhuijzen, die de foto instuurde. Zittend op de grond v.l.n.r. Leni Barkmeyer, Erna Hagens. De inzendster groet al haar oud-klasgenoten. Haar adres is: Mieke Veenhuijzen, Gulperberg Camping, Gulpen, Zd. Limburg.

Deze foto is een voorproefje van het mooie boek over de C.A.S., dat in de maak is, met vele foto's, en dat bij de C.A.S. - reünie in september a.s. gereed zal zijn.

POEKOEL TEROES POT

Ons reservefonds voor moeilijke dagen!
Tong-Tong wil geen subsidie. Het wil voortbestaan alleen als U dat wilt. Met uw steun poekoelen wij teroes! giro 6685 t.n.v. Ind. Tijdschrift Tong Tong.

Hieronder laten wij, onder hartelijke dankzegging aan alle schenkers, de verantwoording volgen van de giften die zijn binnengekomen voor het reservefonds voor Tong Tong over Januari 1977.

C. P. A. Agerbeek-Barthelemeus 10,—; A. A. 25,—; Mevr. Boon v. Ochsée 10,—; A. Bloemhard 60,— (Bahasa Indonesia); A. Burg 10,—; E. Bouwman-v. Renesse 7,—; N. Buytenhuis 29,—; A. Bieri 10,—; C. Barriens 4,—; A. v.d. Beek 20,—; L. W. Baumgarten 13,75; Drs. H. Bartels 25,—; J. A. C. Belger 14,—; Mevr. M. L. Balsem 54,—; W. Boverhof 15,—; F. P. Butteling 10,—; K. S. v. Dalen-v. Loon 7,50; Mevr. E. Elenbaas 15,—; Mevr. Dr. J. C. Frahm 14,—; Mevr. R. Grooss 25,—; S. S. Groffen-Brautigam 4,—; L. C. F. de Graaff 25,—; F. den Hollander-Morrod 10,—; W. v. Hoboken 54,—; G. J. Hendriks 4,—; J. Hamstra 5,35; W. E. v. Heutsz 26,—; M. C. Hoff Steehauer 13,50; Victor Huitink 8,40; L. Hermans 25,—; Mevr. M. A. Huster 9,—; Mevr. W. C. L. v.d. Houwen 10,—; J. Jaski 100,—; E. M. King 10,—; Mevr. J. C. Keasberry 30,—; M. Keilman 3,—; A. J. Klaasing 25,—; W. J. J. Klerkx 2,—; W. V. Kriegenbergh 10,—; W. C. M. Loo-Bartels 5,—; F. L. Leyting 29,—; B. Mensing 16,—; R. Mariouw 20,—; C. A. Mulder 4,—; Ch. W. G. Mekeren 13,75; M. A. G. Mager 10,—; W. G. Noordhoorn 14,—; G. S. Power 84,—; W. Poolman 25,—; W. L. J. Prebisch Halscher 14,—; E. W. Portier 7,—; C. J. J. v. Rijn 20,—; J. C. M. de Rooy 4,—; Fam. S. W. Ripassa 9,—; D. M. Rosbach 10,—; M. A. Rozema 10,—; Roodenburg-Quadekker 25,—; A. Schlossmacher 10,—; E. Schmidhamer 14,—; M. Sirag Nobel 25,—; N. A. L. Schuckink-Kool-Keijzer 4,—; G. A. Swart 20,—; H. A. Schone 100,—; G. M. Soeria Santoso 100,—; A. M. Swart 5,—; D. E. L. Thorig 5,—; Mevr. F. N. Tan-Tjoa 7,—; R Utermohlen 5,—; A. v. Velthoven 10,—; T. Th. Veer 50,—; A. N. v.d. Veen 9,—; Mevr. J. H. A. H. Vros 20,—; J. Willemsen-Sterckx 10,—; Mevr. J. Weintré 4,75; M. H. W. Walbeehm 17,—; R. F. Westerkamp 10,—; H. v. Zijp 25,—.
Binnengekomen in januari 1977

totaal *f* 1523,—

NEDERLANDSE ERESCHULDEN

Manifestatie 3 mei 1977 in het Ned. Congresgebouw, Churchillplein 10, Den Haag

van allen, die belang hebben bij, of sympathie koesteren voor, ons streven naar erkenning en honorering door de Staat der Nederlanden van de nog uit de oorlog in Z.O. Azië stammende ereschulden. Ereschulden van het Nederlandse Volk tegenover Nederlanders en voormalige Nederlanders - of hun nabestaanden -, die als KNIL-militair of als burger het Koninkrijk der Nederlanden overzee hebben gediend, maar over de tijd van hun krijgsgevangenschap of burger-internering geen salaris en voor de door hen geleden oorlogsschade geen compensatie ontvingen.
Wij hebben ons in deze niet-politieke aangelegenheid steeds gezagsgetrouw en waardig opgesteld tegenover Overheid en Parlement. Helaas heeft men deze houding verkeerd begrepen en uitgelegd als een symptoom van zwakte. Men heeft nooit de moeite genomen deze kwestie tot op de bodem uit te zoeken en maakte zich er af door eenvoudig te beweren dat het "een afgedane zaak" zou zijn. Dus reden genoeg om eenmaal een krachtig protest te doen horen en het Nederlandse volk via de publiciteitsmedia te doordringen van het feit, dat de Staat hun landgenoten van overzee een schreeuwend onrecht heeft aangedaan. Desondanks zal ook deze actie waardig moeten verlopen; wij doen dus een beroep op u allen om hieraan mee te werken.

Programma: Het plan voor een massale protestmars naar het Binnenhof hebben wij om praktische redenen moeten laten varen. In de eerste plaats gaat het Parlement reeds op 29 april met "verkiezingsverlof", waardoor er op het Binnenhof een vacuum ontstaat, en verder is gebleken dat zich onder de deelnemers te velen bevinden, waarvoor de krachtsinspanning van een mogelijk enkele uren durende actie te groot zou zijn. In dit opzicht willen wij elk risico zorgvuldig vermijden. Mede hierom is het **aanvangsuur** verschoven naar **13.30 uur** en wordt het **einde** van de manifestatie uiterlijk om **16.30 uur** verwacht.

Na de opening zult u worden ingelicht over de tot nu toe gevoerde acties en besprekingen en hun positieve of negatieve resultaten. Direct daarna kunt u bij het organisatie-comité schriftelijk vragen indienen, die - na een korte pauze voor het gebruiken van een kopje koffie of een frisdrank - voor zover die vragen van algemeen belang zijn en de tijd het toelaat, door het comité zullen worden beantwoord.

Om bij die gelegenheid kostbare tijd te sparen, raden wij u aan om vragen, welke reeds nu bij u rijzen, vóór 25 april schriftelijk te richten tot de Stichting Nederlandse Ereschulden, Segbroeklaan 212, Den Haag, opdat de beantwoording ervan dan al in het openings-exposé kan worden verwerkt.
Tenslotte zult u het resultaat horen van een enquête, die wij binnenkort onder alle kandidaten voor het nieuw te kiezen Parlement zullen houden, betreffende hun persoonlijke opvatting over de Nederlandse ereschulden. De uitslag van deze enquête mag dus worden gezien als graadmeter voor de bereikbaarheid van onze doeleinden.

Petitie met handtekeningen: In plaats van de protestmars naar het Binnenhof, zal een handtekeningen-actie van start gaan. Voor dit doel vindt u hier een blad, waarop uzelf en familieleden/vrienden- sympathisanten naam, adres en handtekening kunnen plaatsen. Het is van belang dat dit zo snel mogelijk gebeurt en ons het ingevulde blad zo spoedig mogelijk als brief (dus gefrankeerd met 55 cent) wordt toegezonden, omdat wij alles in de korte tijd, die ons rest vóór 3 mei, keurig moeten verwerken.
Aanvragen voor meer convocaties en handtekening-formulieren te richten tot: Stichting Nederlandse Ereschulden p/a Ned. Congresgebouw, Churchillplein 10, Den Haag.
De verzamelde handtekeningen zullen met een petitie aan de Regering worden aangeboden. De ministers, staatssecretarissen en leden van het nieuwe Parlement, zullen later persoonlijk een fotocopie van de petitie ontvangen.

Inschrijving, bijdragen voor 3 mei en donaties:
Aanmelding voor deelname aan de manifestatie op 3 mei door middel van een giro-stortingskaart, waarmede u ons de kosten voor zaalhuur, convocaties, porti, telefoon, enz. (minimum *f* 10,— per deelnemer) overmaakt. Het is nodig hierbij onder "Mededelingen" het **aantal deelnemers** precies **op** te **geven**, omdat het voor ons van groot belang is het totaal aantal hiervan tijdig exact te kennen met het oog op eventueel extra in te huren zaalruimte. Zend uw girokaart dus NOG DEZE WEEK in. Onze postrekening is 253.000 t.n.v. Stichting Ned. Ereschulden, Den Haag.
Wij hopen verder op donaties van hen, die zelf niet kunnen komen, terwijl extra bijdragen - ter bestrijding van de vóór en ná 3 mei te maken onkosten (telefoon, porti, transport, fotocopieën van documentatiemateriaal, e.d.) - zeer welkom zijn.

TV: 58 miljoen Nederlanders en hun nakomelingen.

RIJKLOF VAN GOENS
Paramaribo

HOE BEREIKT U HET NED. CONGRESGEBOUW:

Van buiten de stad per auto of charterbus: Zie onderstaande schets waarop de beste routes schematisch zijn aangegeven. Het Congresgebouw heeft een ruime ondergrondse parkeergarage (PI) en een grote open parkeerplaats (P2), beide *f* 1,— per uur. Bij P3 kunnen enkele autobussen staan.

Per openbaar vervoer: Treinreizigers kunnen van de stations met tram of bus (rijtijd ½ uur) tot vrij dicht bij het Congresgebouw komen (6 à 10 min. lopen), van het Centraal Station met tram 7 of bus 4 (halte boven de perrons), van Hollands Spoor met tram 8.
Houders van een 65+ abonnement op de NS kunnen op 3 mei gebruik maken van de in mei gebruikelijke vrij-reizen-dag.
De bussen van de N.Z.H. Amsterdam-Den Haag hebben een halte aan de Johan de Wittlaan, vlak bij het Congresgebouw (geen 65+ reductie).

Invaliden: In de Prins Willem Alexanderzaal is plaats voor max. 50 invaliden in rolstoel, mits hun begeleiders doorlopend in hun nabijheid zijn en volgens voorschrift van de brandweer gebruik maken van de speciaal voor hen gereserveerde zitplaatsen. Bij aanmelding onder "Mededelingen" op de girokaart dus vermelden: "Invalide met begeleider" en het minimum bedrag stellen op *f* 20,— per geval.

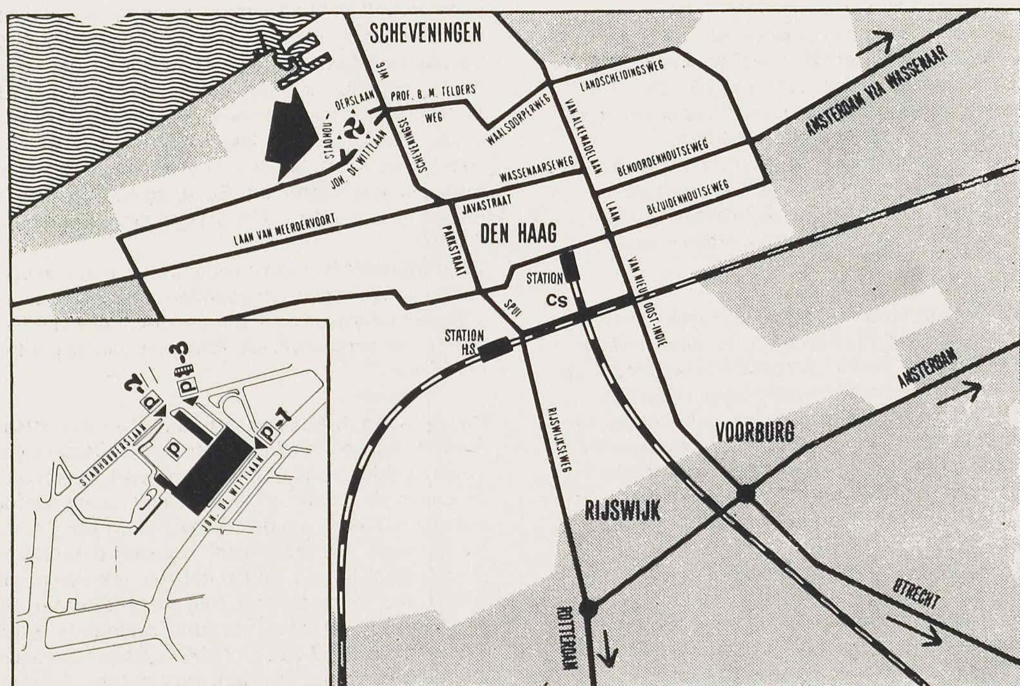
Toegangsbewijzen en consumptiebonnen: Na bijschrijving op girorekening 253.000 wordt de deelnemers een toegangsbewijs en één consumptiebon toegezonden.

De bon is voor een kop koffie of een frisdrank en is uitsluitend geldig op 3 mei tussen 13.00 en 17.00 uur aan de hiervoor speciaal ingerichte buffetten.

Embleem en Motto: Als embleem voor 3 mei kozen wij - na verkregen goedkeuring van de Afd. Breda van Madjoe - de destijds door haar gelanceerde KNIL autosticker met een aan onze manifestatie aangepaste tekst en het motto "BACK-PAY NU!" Deze stickers en analoge affiches zijn bij het Organisatie-Comité in voorbereiding; zij zullen eind maart gereed zijn.
Stickers kunnen besteld worden in veelvouden van 10 à *f* 5,— per 10 stuks franco post Nederland door overmaking van het verschuldigde op postgironummer 253.000 als boven, onder vermelding van "KNIL-sticker".
Affiches zullen in beperkte mate worden verstrekt op aanvraag door plaatselijke groepsorganisatoren ten gebruike als raamaffiche en voor autobussen met deelnemers aan de manifestatie. Wij zullen plaatselijke en rijkspolitiekorpsen en de Wegenwacht inlichten en hen verzoeken congresgangers behulpzaam te zijn waar dit nodig is.

Onderscheidingen: Wij vragen deelnemers hun onderscheidingen (model of klein formaat) op 3 mei te dragen.

Het Organisatie-Comité
Manifestatie 3 mei 1977
(waarin vertegenwoordigd de Federatie Oud-Strijders Organisaties, de Stichting Rechtsherstel KNIL met de bij haar aangesloten organisaties en de Stichting Nederlandse Ereschulden).

delijk wezen is.

Auguste Detoeur

Burg 10,—; E. Bouwman-v. Renesse 7,—; N. Buytenhuis 29,—; A. Bieri 10,—; C. Barriens 4,—; A. v.d. Beek 20,—; L. W. Baum-

Binnengekomen in januari 1977

totaal *f* 1523,—

Voor verzending het blad vouwen op de 1e vouwlijn; boven én linker én rechter lijmstrook (de PTT eist 4 gesloten randen van de brief) belijmen; bovenrand langs 2e vouwlijn terugvouwen; de drie lijmstroken aandrukken. E.e.a. dus conform een postblad, maar ook nog frankeren met 55 cent.

lijmstrook

↑ 2e vouwlijn

lijmstrook

1e vouwlijn ↓

Nederlandse ereschulden

Deze handtekeningen dienen ter ondersteuning van het open appèl, dat de Federatie Oud-Strijders Organisaties op 15 augustus 1975 met haar brochure "Nederlandse Ereschulden" tot Regering en Parlement richtte, om alsnog recht te doen tegenover de Nederlandse gemeenschap in het voormalige Ned. Indië, voor zover die van 1942-1945 in Japanse krijgsgevangenschap of internering was; dit betreft zowel de overlevenden als de nabestaanden van de slachtoffers. Ook tegenover hen heeft het Nederlandse volk een bijzondere solidariteitsplicht.

NIET BESCHRIJVEN, BESTEMD VOOR INBINDEN

naam adres handtek.	naam adres handtek.
naam adres handtek.	naam adres handtek.
naam adres handtek.	naam adres handtek.
naam adres handtek.	naam adres handtek.
naam adres handtek.	naam adres handtek.

TV: 58 miljoen Nederlanders en hun nakomelingen.

RIJKLOF VAN GOENS
Paramaribo

fran-
keren
met
55 cent

STICHTING NEDERLANDSE ERESCHULDEN
p/a Ned. CONGRESGEBOUW

Churchillplein 10
's-Gravenhage

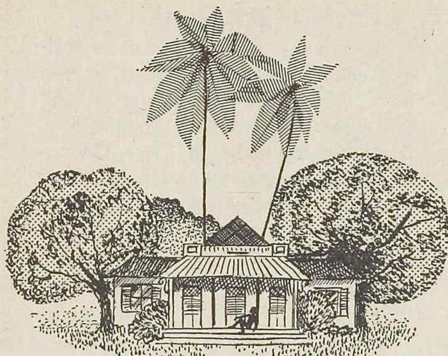
delijk wezen is.

Auguste Detoeur

Burg 10,—; L. Bouwman-v. Renesse 7,—; N. Buytenhuis 29,—; A. Bieri 10,—; C. Barriens 4,—; A. v.d. Beek 20,—; L. W. Baum-

Binnengekomen in januari 1977

totaal *f* 1523,—

JEUGDJAREN
(XVII)

HET ONVERGETELIJKE HUIS

Het huis is sinds lang verdwenen. Het werd al voor de oorlog tegen de Jappen afgebroken en op die plaats in Garoet verrees een fabriek van de Preanger Bont Weverij. Tevoren was, tot diep in de twintiger jaren van deze eeuw, de firma Dralle (fabrikant van parfums en zepen) er gevestigd. Maar de herinnering er aan is bij mij - de laatst overgeblevene van het gezin, dat er oorspronkelijk woonde - nog zeer levendig. Ik kan me dat huis in alle bijzonderheden voor de geest halen. Het was het huis waarin mijn moeder overleed in oktober 1911 en dat mijn vader Nicolaas van Goens, een welgesteld en prachtlievend man, vier jaar tevoren had laten bouwen in Garoet, omdat hij daar, in dat binnenstadje dat hem zeer bekoorde, de rest van zijn leven wilde slijten. En het huis dat verrees volgens zijn wens, ging door voor het mooiste huis van Garoet.
"Wat een rijk man moet de bewoner zijn", placht men te zeggen. "Kijk eens, Stroom en Berg staat op de gevel, en die woorden zijn samengesteld uit letters van puur zilver". Het was niet zo! Het was een grapje van mijn vader, om die letters samen te laten stellen uit...... spiegelglas. Maar dat grapje verhoogde het aanzien van het geheel, dat toch al bijzonder was doordat twee oprijlanen, overschaduwd door zware regenbomen, naar de twee staatsietrappen leidden die toegang gaven tot het voorterras. Bovendien was er een ruim zijterras ter linkerzijde van het huis als men met het gezicht naar deze paleisachtige woning toegekeerd stond, en een even ruim terras aan de achterzijde. Beide keken uit op de blauwe bergen van Garoet en beneden het achtererf ruiste dag en nacht de rivier. In het huis waren ruime vertrekken en alom mozaiekvloeren. En verder waren er uitgestrekte bijgebouwen en - natuurlijk - een koetshuis.
Maar er ruste geen zegen op het huis......
Vier jaar na mijn geboorte overleed mijn moeder daar aan asthma. Toen zocht mijn vader troost in werk en greep het aanbod aan om een tinconcessie op de oostkust van Malakka en diep in het oerwoud van het sultanaat Trengganu, te beheren aan. En wij - mijn tien jaar oudere zuster en ik - verhuisden in datzelfde jaar 1911 naar Padang, waar we in huis kwamen bij twee ongetrouwde zusters van mijn vader.
Maar ook op de tinconcessie rustte geen zegen. Toen na drie jaar hard werken, de concessie winst begon af te werpen wierp de eerste wereldoorlog roet in het eten. Mijn vader is er nooit teruggekomen, want hij stierf op 5 november 1918 te Bandoeng aan de Spaanse griep.
In 1916 ging Nicolaas van Goens door omstandigheden weer te Garoet in het huis wonen, en wie zal de geestestoestand waarin hij dat deed kunnen beschrijven. Mijn herinneringen dateren van dat jaar 1916. Wij verbleven daar hooguit negen maanden, maar wat een tijd was dat! Mijn vader, een zeer ontwikkeld man, was een verteller bij uitnemendheid. En op het grote zijterras hierboven genoemd, vertelde hij mij in de avonduren tal van verhalen. Hij was vader en moeder tegelijk voor mij.
Waren de avonden aldus aangenaam, ook de late middagen waren dat. Dan keken wij naar de kalongs die in een lange reeks over ons huis trokken.
En de tuin bood gelegenheid genoeg voor het beleven van allerlei avonturen, vooral bij de kali in het ravijn achter ons huis. Wij - mijn zuster en ik - mochten daar niet komen, maar ja, de verboden vrucht smaakt het lekkerst, nietwaar?
En ook mocht ik niet klimmen in de zware waringins op het voorerf van de assistent-resident. Daarin klommen wel mijn vriendjes de gebroeders Meyer, kleinzoons van de pionier der theecultures in de Preanger en vriend van de beroemde Holle, de Vriend van de Landman, wiens borstbeeld op de aloon-aloon tegenover de residentswoning met daarnaast het ruime huis met marmeren vloeren van grootvader Meyer, stond.
"Lopen is gezond", placht mijn vader te zeggen, en dus liep ik dagelijks naar de lagere school, eveneens aan de aloon-aloon gelegen. En in de vooravond, als het goed weer was - dus in de droge tijd - maakte mijn vader met mijn zuster en mij lange wandelingen. Twee dingen waren daarbij het meest aantrekkelijk, namelijk de verhalen van onze vader en...... het vangen van vuurvliegjes, waarbij hij mij behulpzaam was. En werd ik moe, dan ging ik in de zak die hij altijd meenam evenals zijn wandelstok. En mijn zuster en mijn vader droegen dan die zak, vastgebonden aan de wandelstok, naar huis. Dit alles is nu 60 jaar geleden. Maar de herinnering is in al die jaren steeds even levendig gebleven!

RIJKLOF VAN GOENS

Paramaribo

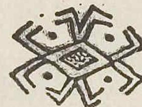
Paasen

Maak mij UW instrument van Uw
vrede:
waar haat is, laat mij liefde zaaien;
waar onrecht is, vertrouwen;
waar wanhoop is, hoop;
waar het duister is, licht
en waar verdriet is: vreugde!

O, geef, dat ik eerder zoek te
troosten,
dan getroost te worden;
eerder te begrijpen, dan begrepen
te worden;
eerder lief te hebben dan bemind
te worden.
Want het is in het GEVEN,
dat wij ontvangen;
het is in het VERGEVEN,
dat ons vergeven wordt
en het is in het sterven,
dat wij geboren worden
tot EEUWIG LEVEN!

(St. Franciscus)

Ingezonden door Mevr. P. Jüch-Arnold

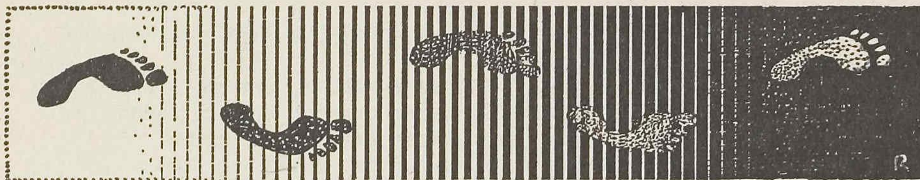

Poirrié

TV: 58 miljoen Nederlanders en hun nakomelingen.

VOETSTAPPEN IN 'N ANDERE WERELD

"STEENEN WERPEN"

Over het altijd opnieuw interessante "steenen werpen", lezen wij in de Preangerbode het volgende:
Nu van verschillende zijde o.a. door het werk van Couperus en de artikelen in de Javabode van Papageno, deze zaak in den laatste tijd weder is opgerakeld, zullen onze lezers zeker gaarne willen weten hoe die zich destijds - in het jaar 1831 - eigenlijk heeft toegedragen. Wij zijn in de gelukkige gelegenheid hen een afschrift van het oorspronkelijk geheim rapport omtrent dit steenen werpen, gericht aan den toenmaligen gouverneur generaal ter lezing aan te bieden, hetwelk wij hieronder laten volgen:

In opvolging der mij door Uwe Exellentie gegevene mondelingsche bevelen heb ik de eer Uwe Excellentie ondervolgend aan te bieden een kort verslag omtrent het werpen van steenen ten mijnen huize in de hoofdnegorij Sumedang, zonder dat men konde zien waarvandaan de steenen kwamen.

Op den 4den Februari 1831, zijnde de eerste dag der javaansche maand Poeassa, van eene gedane inspectie naar huis keerende, ontwaarde ik op eenigen afstand van mijn huis, dat hetzelve door een groot getal menschen omgeven was; niet kunnende begrijpen wat zulks beteekende, verhaalde mij mijne vrouw tehuis gekomen zijnde, dat er in de binnengalerij en de binnenkamers van het huis steenen vielen, zonder dat men konde ontwaren waar vandaan dezelve kwamen; zulks hoorende werd ik eenigszins vergramd zeggende, dat een mensch met gezonde oogen toch wel zien konde door wien de steenen worden geworpen, en tot dat einde plaatste ik mij in het midden in de binnengalerij alwaar het grootste gedeelte der steenen vielen.

Ik overtuigde mij echter zeer schielijk, dat zulks niet door menschenhanden konde geschieden, omdat de steenen somtijds digt voor mijne voeten perpendiculair naar beneden vielen zonder zich veel te bewegen en zonder dat iemand in de nabijheid was.

Ik onderzocht toen de planken der zoldering één voor één en bevond dat dezelve alle vast en zonder de geringste tusschenruimte van elkander lagen.

Hierop liet ik al de menschen zoowel in als bij het huis wonende op eene vrije plaats voor het huis verzamelen en door eenige politie-dienaren bewaken, begaf mij vervolgens na bevoren al de luiken en deuren behoorlijk gesloten te hebben alleen vergezeld door mijne vrouw binnenshuis, maar toen was het nog veel erger en er kwamen steenen van alle kanten aanvliegen, zoodat ik spoedig genoodzaakt werd om de deuren en luiken weder te openen en hiermede hield het gedurende zestien dagen tijds gestadig aan, zoodat op een dag wel duizend steenen vielen en waaronder er steenen waren van negen pond zwaar.

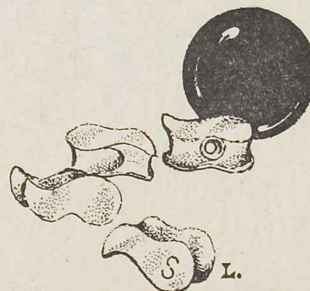
Hierbij moet ik niet vergeten te zeggen dat mijn huis een plankenhuis is, gebouwd van droog Jatiehout, zijnde de vensters voorzien met p.m. twee duim van elkander verwijderde houten traliën, alsmede dat het meestal met werpen begon te 5 uren 's ochtends, terwijl het daarmede continueerde tot 11 uren 's nachts.

De bijzonderheid dat de steenen meestal in de nabijheid van een elfjarig inlands meisje vielen, ja dat kind zelfs schenen te vervolgen, ga ik met stilzwijgen voorbij, omdat zulks minder tot de zaak behoort en ook dit verslag te breedvoerig zoude maken.

Tot bevestiging van het bovenstaande laat ik hieronder volgen eenige namen der geloofwaardigste personen, die het bovengemeld geval of altoos of periodiek, hebben bijgewoond en welke ik niet betwijfelde dit, zulks geeischt wordende, met eene eed zullen willen bevestigen als: Michiels, luit.-kolonel taide de camp; Ermantigen, oud-inspecteur der koffiecultuur; Dornseiff, herbergier te Sumedang, Born, meesterknecht metselaar; Adipattie Soeria Laga oud-regent; Soeria di Laga Toemenggoeng, tegenwoordig regent van Sumedang, de hoofddjaksa en twee hoofd-penghoeloes alsmede onderscheidene districtshoofden.

Batavia, den 2 Mei 1834
Assistent-Resident te Tasikmalaja
Pr. Regentschappen.

In "De Echo" van oktober 1901 troffen wij een verslag aan over een geval van stenen werpen dat in 1831 te Soemedang had plaatsgehad. Door "De stille kracht" van Couperus was het onderwerp goena goena en alles wat daarmee samenhangt weer sterk in de belangstelling gekomen, zoals uit het stukje in "De Echo" blijkt. Wij drukken het hiernaast af.

De roeivereniging "Brantas" Soerabaja

Op- en neergang van de roeisport in Indië.

Omstreeks 1900 bestelde Ingenieur V. een paar wherries in Nederland. Hij woonde op Kajoon en kreeg van de gemeente toestemming om op de uiterwaarden van de Kali Mas een loodsje te bouwen ter berging van de wherries. Met een paar vrienden werd toen een clubje gevormd en de Roeivereniging "Brantas" gesticht.

Enige jaren later was het clubje uitgegroeid tot een behoorlijk aantal roeiers en er werd een loods gebouwd voor het bergen van de toen uitgebreide vloot. In 1918, toen ik in Indië kwam, had men er al een overnaadse vier, een overnaadse twee, twee overnaadse sciffs, een paar tweepersoons- en een paar eenpersoons-wherries.

Eenmaal per jaar was er een feest en dat ging gepaard met roeiwedstrijden, vooral nadat men inmiddels nog een vier en nog een twee had aangeschaft. In 1920 werd bepaald dat ook dames lid konden worden en kregen wij de eerste damesroeiwedstrijden. Het was er inmiddels erg genoeglijk geworden, doch een grote handicap was het ontbreken van douches en kleedkamers. Voorzitter van de vereniging was Ing. De Freitag, zelf een heel goed roeier. Het was tegen de W.K. voetballen in Rome, dat op kantoor van Dunlop en Kollf een verloting van de meespelende voetbalclubs plaats vond. Bij deze gelegenheid vroeg mij de heer Mac Neill, die ook op Kajoon woonde (Hoofdpartner van de firma Fraser Eaton), wanneer wij nu een nieuw clubgebouw zouden krijgen. Wij hadden allang het plan gehad, maar het geld hadden we er nog niet voor. Ik vertelde hem dat en gelukkig had ik in mijn lade een tekening van architect De Goede. Ik liet hem die zien en hij was er verrukt van.

De oppas moest nu zijn chèqueboekje vragen en ik belde de heer Heide, onze penningmeester op, om te vragen, hoeveel we al in kas hadden. Dat was *f* 6000,—. De heer Mac Neill schreef een chèque uit van *f* 3000,— en vroeg enige heren, die om hem heen stonden (Huidekoper, Groesz, Brandenburg, Sirks) om een dergelijk bedrag bij elkaar te brengen. Dat geschiedde. Nu hadden we *f* 12.000,—. Verschillende andere kopstukken uit Soerabaia gaven renteloze leningen (vele ervan werden ons later kwijtgescholden!) en zodoende konden wij naar architect Citroen gaan om voor ons een nieuwe loods te maken.

Het was iets heel bijzonders en eindelijk was er een goed gebouw op de uiterwaarden gekomen en de afschuwelijke oude loods verdwenen.

Wij hadden een belangrijk aantal leden en het was zelfs mogelijk om wedstrijden te houden tussen Engelsen, Duitsers en Nederlanders.

Bovendien werd eens per jaar tegen Batavia geroeid. Daar was inmiddels ook een vereniging gevormd en om beurten werden er wedstrijden gehouden te Batavia of Soerabaia.

Inmiddels had men te Semarang en Singapore ook niet stil gezeten en juist toen zij ingeschreven hadden voor wedstrijden in Indië, brak de tweede wereldoorlog uit en kwam de Japanse inval. Het mooie roeicentrum in Soerabaia werd geheel afgebroken en wat er met de boten is gebeurd, weet niemand meer.

P. VAN LOONEN

Ik ben in de ban van Tong-Tong
gekommen.
En vaak al in mijn pen geklommen.
Hoe 't na 20 jaar verder zal gaan?
Maar Tong-Tong moet voor altijd
blijven bestaan!

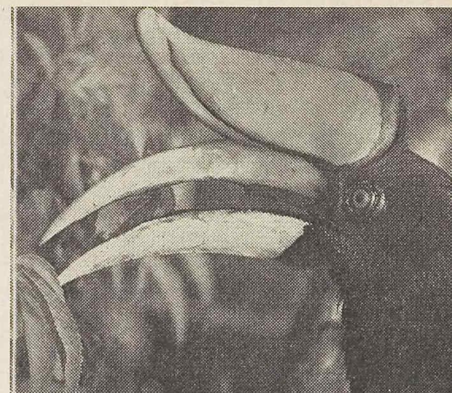
A. J. M. KEUKENSCHRIJVER

"AWAS, SINJO PON-SETIK"

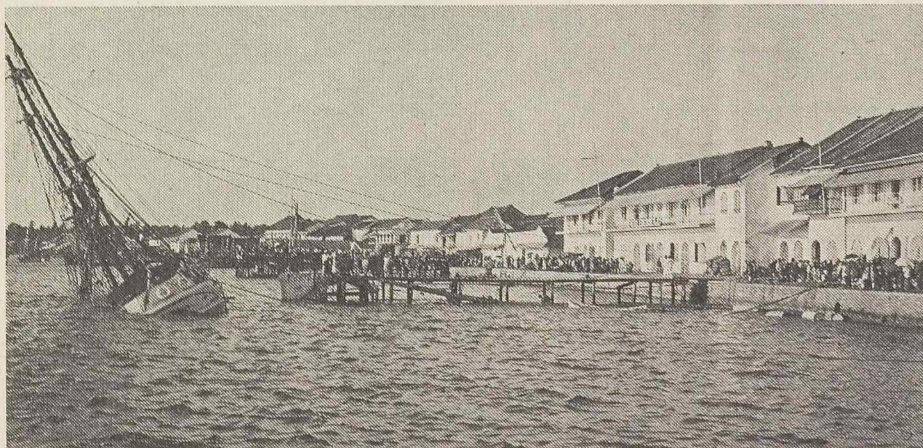
Door M. VON STIETZ

Het was in het jaar 1950 toen ik als jongeman van 19 te Bandjermasin door de Ringweg liep en plotseling een Chevrolet pickup naast mij stopte. Deze werd bestuurd door Herman van Zanten, tweede man bij de P.T.T., afdeling Telefonie te Bandjermasin. "Zeg von Stietz, wat voer je tegenwoordig uit, werk je niet?" vroeg hij me. Inderdaad, ik had op dat ogenblik geen werk en woonde bij mijn moeder in, die een weduwenpensioen genoot. Ik leefde volgens westerse begrippen nogal pauperig. Maar hoe kan een westerling mijn leefwijze begrijpen?

Inderdaad, ik liep rond in een versleten militaire uniform en liep op Australische legerschoenen, die tot op de hakken toe versleten waren. Maar wat dan nog, ik zat toch op Borneo!! Voor mij het mooiste eiland ter wereld, met geweldige oerwouden, mooiste orchideeën en waar op elke vierkante meter leven te vinden is. Met zijn uitgestrekte oerwouden en moerassen vol slangen, krokodillen, bloedzuigers en muskieten. Met zijn indrukwekkende rivieren, zoals de Kahayan, de Kapoeas en dan de schoonste onder de rivieren van Borneo, de zingende Barito-rivier, waar ik, oh zo vaak geheel alleen aan de oever uren aandachtig heb zitten luisteren naar het electronisch gezang van de Barito-rivier. En dan is er nog het interessantste van alles, wat op Borneo te vinden is. De autochtone bevolking. De Dayaks, koppensnellers! Ach ja natuurlijk, maar zij snellen een hoofd als de omstandigheden hen er toe dwingen. En dan zijn deze mensen slechts gewapend met een mandau en een blaaspijp met giftige pijltjes. Het is in ieder geval niet hun gewoonte om hele kampongs uit te roeien met vlammenwerpers en Bren machinegeweren. En dat ik dit schrijf is toch het bewijs, dat deze Dayaks mijn hoofd hebben gespaard en op z'n plaats hebben laten zitten, niet waar?
Daarom voelde ik mij op Borneo in het geheel niet pauperig. Integendeel. Ik was rijk, stinkend rijk!!
In het oerwoud was elke woudreus, elke orchidee, elk dier, gewoon van mij! In het oerwoud voelde ik mij zo klein als een microbe. Een gevoel, dat mij diepe nederigheid, maar ook dankbaarheid jegens de "Schepper van het gehele Universum" afdwingt. Dankbaar een nietig onderdeel te mogen zijn van een onmetelijk oerwoud. Opgeslokt te worden door een pracht van een Flora, dat zijn eigen strenge wetten vaststelt, maar toch vriendelijk en zelfs liefelijk kan zijn, zolang men er zich van blijft vergewissen, dat de "wet van de jungle" continu van kracht is en men zich ter dege aan die wetten houdt. Kent men die wetten niet, of veronachtzaamt men het, dan is men binnen de kortst mogelijke tijd, ten dode opgeschreven. Maar ik ben graag gehoorzaam aan het Borneose oerwoud wat ik heb mogen leren liefhebben. Daarom voelde ik mij op Borneo zo onnoemelijk rijk. Rijker dan alle hereboeren van heel Nederland bij elkaar!!
Maar de heer van Zanten zei dat hij mij, als Indo, graag zag werken op zijn afdeling. Dus, ik liet mij overhalen, grotendeels, omdat ik hem wou overtuigen, dat ik niet werkschuw was. Mijn werk bestond uit het opsporen van storingen en het leggen en onderhouden van de telefoonverbindingen. Inderdaad heb ik bijzonder aangenaam mogen werken met de Indonesische lijnleggers, zoals Poetoet, Sabar, Boesra, Hidjau en nog vele anderen. De Martapoera-rivier liep dwars door Bandjermasin heen en mondde uit in de Barito-rivier. De afstand Bandjermasin tot de monding van de Martapoera-rivier bedraagt naar mijn schatting ongeveer 8 tot 10 kilometer. Aan de monding van de Martapoera-rivier was een meldingspost, die telefonische verbinding had met de havenmeester van Bandjermasin. Met de Indonesische lijnlegger Hidjau, heb ik deze telefoonlijn, die dwars door een moeras-gebied liep, mogen vernieuwen en onderhouden. Er ontstond een aangename en zelfs vertrouwelijke band tussen mij en het Indonesisch personeel van de P.T.T. en een ieder op Bandjermasin kende mij als sinjo "Pon -Setik" (sinjo von Stietz). Maar in die tijd werd de toestand in verband met de Indonesische vrijheidsstrijd, op Borneo rumoeriger met als gevolg, dat het Indonesisch personeel op een dag niet op het werk verscheen. Daar stond ik dan, alleen, zonder mijn Indonesische vrienden. Wat moest ik doen? Meedoen met de staking en thuis blijven? Kan niet!! Toch komen en door blijven werken? Gevaarlijk!! Uiteindelijk besloot ik toch maar te blijven werken voor de P.T.T. met het vertrouwen, dat de Indonesiërs voor mijn situatie begrip konden opbrengen, mij dus niet kwalijk zouden nemen. Immers, Hidjau zei toch op een keer om mij te plagen, dat ik "boekan Blanda, boekan Indonesia" was. Dus, zodoende bleef ik komen en aangezien ik toch alleen was (slechts de centralistes die hoofdzakelijk uit Chinese meisjes bestond, waren aanwezig) bestond mijn werk op dat ogenblik uit het opsporen van storingen.
Intussen hadden Indonesiërs van Bandjarmasin en Hoeloe-Soengeigebied, een ondergrondse organisatie gevormd, die "Tengkorah Putih" werd genoemd. De leden van deze organisatie bestonden zowel uit manlijke, als

Een neushoornvogel in het tropische oerwoud van Borneo, een van de talrijke prachtige kleurenafbeeldingen van de bijzondere fauna van dit eiland, die in het boek "Borneo" te vinden zijn.
Met hun eigenaardig gevormde snavel worden deze vogels door de Dajaks als heilig beschouwd.

Bovenstaande opname van de haven van Bandjermasin is niet van de Heer von Stietz afkomstig, maar uit het fotoarchief van Tong Tong. Hoewel niet geheel met de tekst van het artikel overeenkomend, geeft het toch een goed beeld van Bandjermasin.

vrouwelijke strijders, die geheel in het zwart gekleed waren, een zwarte koepiah droegen en een zwart masker op hadden. Ik heb enkelen van hen persoonlijk gekend, zoals Hamidsjah en zijn vrouw. Beiden waren van de "Tengkorah Putih".

Het moment kwam, dat de Martapoera-rivier-lijn storing had. Dus moest ik die storing opsporen en opheffen. Alleen......! Met mijn veldtelefoon, gereedschap en een kapmes, fietste ik van het telefoonkantoor over de Koenbrug het Chinese Kamp door langs de Oostelijke oever van de Martapoera-rivier tot de laatste Chinese woning van de familie Thio Tek Hien, die bijzonder vriendelijk en gastvrij voor mij was en waar ik ook mocht uitrusten. Vanaf dit laatste huis tot de buitenpost bedraagt de afstand ongeveer zes kilometer, wat te voet afgelegd moest worden vanwege het feit, dat het moerasgebied was. Het wemelde er van de slangen en varanen. Natuurlijk was de storing in de meeste gevallen in het moerasgedeelte, zoals deze keer. Toen ik mij in het moerasgebied bevond, al ploeterend door de modder, links en rechts takken wegkappend, werd mijn aandacht getrokken door beweging in het struikgewas. Even later verschenen voor mij drie personen, geheel in het zwart gekleed, gemaskerd en gewapend. Twee hadden lange Japanse geweren en één een Owen-gun, die kenbaar de leider van het groepje was. Het waren duidelijk leden van de "Tengkorah-Putih". Mijn eerste reactie was natuurlijk schrikken. Rustig blijven en vooral vriendelijk en beleefd zijn, dacht ik bij mijzelf. "Tabé saudara", riep ik, mijn kapmes in de schede stoppend en nam een ontspannen houding aan, terwijl ik mijn armen slap liet hangen en gelijktijdig mijn handen 45° buitenwaarts draaide, zodat zij konden zien, dat ze leeg waren. Voor hen duidelijk, dat ik ongevaarlijk was. Even bleven ze zo naar mij staan kijken. Toen vroeg de man, die de Owen-gun droeg: "Kamoe sinjo Pon-Setik ka?" "Boedjoer hei, kada mengrampoeti", antwoordde ik om hen aan het lachen te maken, maar ook om te laten horen, dat ik Bandjerees sprak. Immers, alleen zij, die werkelijk van het land hielden, spraken het Bandjerees. Zij kwamen nader en de leider zei, dat hij van me gehoord had en daarom met mij het één en ander te bespreken had. Snel probeerde ik mij te herinneren, of ik in het verleden misschien een Indonesiër had beledigd of onjuist behandelde. Gelukkig kon ik mij iets dergelijks niet herinneren. Ik heb op dat gebied dus een schone lijst, dacht ik opgelucht. Zij zochten een droog prekje uit en gingen zitten. Omdat ik wist, dat het voor hun adat onbeleefd zou zijn, indien ik bleef staan, terwijl zij tegen mij spraken in zittende houding, ging ik eveneens bij hen zitten. Tot mijn geruststelling merkte ik, dat er geen vuurwapen op mij gericht werd, hetgeen mij een bijzonder ontspannen gevoel gaf.

Drs. van Pernis stuurde ons deze foto van de geslaagden voor de middagcursus (allen staande op de achtergrond) van de Kweekschool te Bandjermasin, genomen op 23 maart 1950. Van het op de voorgrond zittende lerarencorps herinnert hij zich alleen de namen van de Engelse leraar Rogge (tweede van links), het toenmalige hoofd van de school, de heer Veeneklaas (zesde van links), het hoofd onderwijsdienst Situmorang (achtste van links), en Tengku Nazar (zesde van rechts), die niet lang daarna schoolhoofd werd. De Heer van Pernis is de eerste van rechts. Misschien andere bekenden?

De leider bood mij een sigaret aan, daarna stak hij er zelf een op en dit voorbeeld werd door de andere twee personen gevolgd, die nog steeds niets hadden gezegd. De leider zweeg ook een poosje en staarde in de verte naar de overkant van de Martapoera-rivier, trok een paar keren aan zijn sigaret en vroeg dan: "Jeen bent dus sinjo Pon-Setik?" "Inderdaad, ik ben het", antwoordde ik hem. "Hoe komt het, dat je nog steeds werkt, terwijl de anderen in staking zijn gegaan?" Ik zei, dat ik tot op heden van niemand opdracht had ontvangen, om het werk neer te leggen en dat ik me er niet van bewust was, dat het tegen de wil van het Indonesische volk was. Dat was dan wel goed. "Maar, waarom dan een geheime lijn geplaatst voor toean van Zanten en voor die rijke Chinees in Telawang?" vroeg hij mij. Daar heb je het gedonder. Nu moet je wel een heel goed antwoord weten, wil je hem niet ontstemmen, dacht ik. Dus drukte ik mijn sigarettenpeukje zorgvuldig uit om mijzelf tijd te gunnen "het antwoord" te vinden.

Dat was ten eerste opdracht van de heer van Zanten en ten tweede om te voorkomen, dat ik dubbel werken moet voor dat kleine beetje geld, dat ik verdien. Want, jullie bezorgen mij dubbel werk door steeds de telefoonlijnen door te knippen." Gelach onder de drie toehoorders. "Jullie maken toch ook gebruik van de telefoondienst, niet waar?" zei ik er nog bij. Gemompel onder de drie. Ik kon niet precies horen, wat ze zeiden, omdat ze op gedempte toon spraken, maar wel kon ik enkele woorden opvangen, zoals "kasian djua hei" en "adil". Zo was het dan wel goed, onder één voorwaarde: geen geheime lijnen meer aanleggen en geen militaire lijnen meer onderhouden. "Awas sinjo Pon-Setik, djangan pegawai salahla, nanti djiwanja bisa melajang." Zij stonden op, gaven mij een hand en verdwenen in de richting vanwaar zij waren gekomen. Later, toen de "Tengkorah-Putih" zich in het openbaar kon vertonen, mocht ik hun telefoonlijn naar hun hoofdkwartier aan de djalan Oelin onderhouden, waar ik tijdens deze werkzaamheden de heer Moenir ontmoette, die goed bevriend met mij was en later een hoge officier werd bij de "Alri". Hij vroeg mij: "Ajo Rich, ikoet saja, Santu hitala". Ik weigerde. Later hoorde ik, dat hij gearresteerd werd, omdat hij in Pleihari aan het hoofd stond van een actiegroep aldaar. Hij is nu kolonel, zoals ik heb vernomen. Maar inderdaad, al die tijd dat ik nog voor de P.T.T. te Bandjermasin werkte en een lijn-storing moest opsporen, of een lijn moest leggen, zei ik tot mezelf:

"Awas sinjo Pon-Setik, djangan pegawai salahla; nanti djiwanja bisa melajang."

Tamat,

Met de 'ZEEVAARDER' naar Australië

De geschiedenis van een poging te ontsnappen (I)

door G. A. Schotel

**Enkele weken geleden was het 35 jaar geleden dat het onderstaande zich afspeelde. Natuurlijk zijn daardoor enkele details vervaagd, maar de hoofdzaken staan mij nog helder voor de geest alsof alles gisteren gebeurde.
Met een onderbreking van ruim een jaar, was ik van af 1930 op Zuid-Bali werkzaam geweest, eerst als geëmployeerde, later als agent van de N.V. Afscheepzaak "Esser", een dochter van de Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V., in Indië beter bekend als de "Factorij". Tegelijkertijd namen wij ook de belangen van de K.P.M. en de K.N.I.L.M. waar. Ik was er getrouwd, twee van mijn kinderen waren er geboren en ofschoon de malaise van de 30-iger jaren ons zeker niet onberoerd en zonder zorgen liet, was het al met al een gelukkige tijd.**

Het opstel van de heer J. J. Nortier over zijn ontsnapping aan de Japanse bezetting in Tong Tong van 15 februari jl. heeft tal van reacties van de zijde van onze lezers gewekt. Hiernevens vindt men er één van: de geschiedenis van een poging die helaas minder succes had dan die van Nortier en de zijnen. Correspondentie met verscheidene lezers die ons na de publicatie van het stuk van de heer Nortier schreven bracht nog iets aan het licht. Wij maakten aan het slot een aantekening over de o.i. meest befaamde ontsnapping, die van Cor van der Star van Pasar Ikan naar Mauritius. Welnu, dat verhaal is te vinden o.a. in het bij het stuk van Nortier (door de schrijver) geciteerde boekje van Frank Visser, DE SCHAKEL, in het Eerste Hoofdstuk. (Uitgé A. M. C. Stolk, Zuid-Hollandse Uitgeversmij, Baarn, 1976). Wij kenden dit boekje niet; op degenen die het wèl kenden moet onze vraag dus een potsierlijke indruk gemaakt hebben, want het antwoord had de schrijver al gegeven !

Van der Star heeft zelf ook een boekje over zijn tocht het licht doen zien en wel onder het pseudo Cornelis van der Grift. De titel luidt: "Vier maanden onder de Jappen op Java en mijn ontsnapping", en is al in 1946 uitgegeven door G. B. van Goor Zonen. Ook dit geschrift was ons niet bekend. Wij komen op de tocht van Van der Star, thans in Amerika een topman in de aluminium -industrie, nader terug. Toen hij zich in Amerika ging vestigen zeilde Van der Star in zijn dooie eendje de Atlantic over, maar dit moet, vergeleken met zijn tocht over de Indische Oceaan een peuleschil voor hem geweest zijn!

JHR.

En toen kwam Pearl Harbour, 8 december 1941 en alles veranderde. Van het kleine aantal Nederlanders werd al spoedig ruim de helft onder dienst geroepen en in ons bedrijf bleef ik daardoor als enige achter. Ik was ondergebracht in de z.g. noodformatie en tegelijkertijd benoemd tot vertegenwoordiger van het regerings Voeding Middelen Fonds, met de opdracht van uit Bali zoveel mogelijk Singapore te bevoorraden.
En al spoedig vertrok het ene schip na het andere, afgeladen naar die bestemming. Helaas werden een aantal daarvan op weg daarheen door de Japanners tot zinken gebracht.
Aanvankelijk werd de toestand door allerlei commentatoren nogal optimistisch beoordeeld, mede als gevolg van de initiele successen van onze onderzeeboten.

Maar door mijn contacten met gezagvoerders van schepen en vliegtuigen kreeg ik wat meer inside-information en daaruit bleek dat men de kracht van Japan deerlijk onderschat had. Een diepe indruk maakte vooral het verlies van de beide slagschepen "Prince of Wales" en "Repulse" die door de Japanners met torpedovliegtuigen nabij Singapore tot zinken werden gebracht. In de tweede helft van januari 1942 had het eerste bombardement van het vliegveld Toeban bij Den Pasar plaats en dat had o.m. ten gevolg dat het merendeel van de vrouwen en kinderen naar Java werd geëvacueerd.
Van de kleine mannenmaatschappij die achterbleef had een deel naast zijn eigenlijke taak ook opdracht tot het vernielen van strategische voorraden bij een eventuele Japanse bezetting. We zagen dat ogenblik vrij snel naderbij komen. Tarakan viel op 12 januari, Balikpapan 25 januari, Ambon 1 februari, Makassar 9 februari, Singapore 15 februari.
Op de één of andere wijze drongen verhalen over massaexecuties op Borneo tot ons door. Al deze berichten hadden levendige discussies tengevolge. Wie van ons het eerst op het idee kwam om een zeilschip uit te rusten om zo nodig Bali over zee te kunnen verlaten als andere mogelijkheden zouden zijn afgesneden, weet ik niet meer. Ook niet wanneer we daarop kwamen. Het zal in de loop van januari zijn geweest.
Was het plan aanvankelijk alleen naar Java uit te wijken, al spoedig werd ook aan Australië gedacht, dat slechts 600 zeemijlen van ons af lag.
Dit zou voor de gehuwden wel als consequentie hebben het moeten achterlaten van hun gezinnen. Maar bij eventuele gevangenneming van ons door de Japanners zouden we toch niets voor hen kunnen doen. Al met al bleef het een moeilijke beslissing. Weinig konden we toen vermoeden dat ook vrouwen en kinderen vaak de interneringskampen niet zouden ontgaan.
Ons groepje bestond uit de politieinspecteur Leyh, de douaneambtenaar Wolff, de radiotelegrafist Caspers en mijzelf. Wolff en ik hadden als stuurman gevaren, maar hadden weinig ondervinding op het gebied van zeezeilen.
Toch begonnen we met de voorbereidingen voor onze tocht. Het gelukte Wolff al spoedig de hand te leggen op een geschikte zeewaardige prauw en de uitrusting daarvan leverde ook geen moeilijkheden op. Een groter probleem was het aan de nodige instrumenten te komen. Een oud vliegtuigkompas was het enige wat we konden bemachtigen en van één van de K.P.M.-schepen kregen we een zeekaart waarop het gebied tussen Bali en Australië. De West-Moesson zou nog tot begin April doorgaan en met Westenwind moesten wij in elk geval in Australië aankomen.
Ik wist dat het een verraderlijke kust was met veel riffen, grote getijverschillen en sterke stromingen en ik had daarom soms mijn twijfels aan de kans op welslagen van onze tocht. Maar de situatie veranderde volkomen toen op 7 februari een slank jachtje de haven van Benoa op z'n hulpmotor kwam binnentuffen.

Het was het jacht "Zeevaarder", eigendom van de loods J. Barends te Balikpapan. Na de val van deze plaats was hij daarmee naar Makassar gezeild, waar Wout, de manager van het Empresshotel zich bij hem voegde. Ik kende Wout nog uit de tijd dat hij als hofmeester op de Kapal Poetih voer en nodigde beiden uit bij me te komen logeren.

Barends nam telefonisch contact op met mijn chef in Batavia en zijn familie in Bandoeng. Het resultaat was dat hij besloot met achterlating van de "Zeevaarder" naar Java terug te keren. Enkele dagen later vertrok hij, samen met Wout met een van de laatste vliegtuigen dat Bali aandeed.
Uiteraard hadden wij gedurende zijn verblijf intensief met Barends van gedachten gewisseld. Het relaas van zijn tocht na Makassar door straat Alas, via Laboean Hadji en bezuiden Lombok langs overtuigde ons met een zeer ervaren zeiler te doen te hebben, wiens advies voor ons van grote waarde zou kunnen zijn.
En zo kwam ons plan ter sprake om naar Australië uit te wijken. Aanvankelijk gaf hij niet veel commentaar. Maar de dag voor zijn vertrek zei hij: "Met die prauw van jullie maak je geen 10% kans in Australië aan te komen. Als het jullie ernst is, mag je de "Zeevaarder" gebruiken. Als 't je lukt en we overleven deze oorlog krijg ik hem wel weer terug en anders is toch alles verloren." Natuurlijk namen we dit genereuze aanbod met beide handen aan.
De "Zeevaarder" was een volkomen zeewaardig jacht met een lengte van ca. 8 m. een breedte van ruim 2 m. en een diepgang van 1.20 m. Er was een kajuitje met slaapbanken voor twee personen. Het zeiloppervlak bedroeg ruim 30 m² en er was een 10 pk hulpbenzinemotor. Een vloeistofkompas, sextant, een kijker, een gelijkstroom-radio-ontvanger en een groot aantal zeekaarten voltooiden de uitrusting. Kortom, we konden het niet beter wensen.
Alle door ons ingeslagen levensmiddelen, water etc. werden naar de "Zeevaarder" overgebracht en aangezien de ligplaats in de haven van Benoa ons niet veilig genoeg leek, brachten wij ons schip over naar de oostkant van het eilandje Sarangan, waar een paar diepe geulen toegang gaven tot Straat Badoeng en de Indische Oceaan.
En zo vloog de tijd om met deze voorbereidingen en de Japanse bombardementen die nu bijna dagelijks plaats hadden.
Een sensatie was het toen we de grote Amerikaanse kruiser "Houston" zagen voorbijvaren in de richting van Straat Bali. Ook kwamen er nu kleine groepjes Amerikaanse jachtvliegtuigen langs, die vanaf Port Darwin van eiland tot eiland vlogen. Eén van deze groepen raakte boven ons vliegveld in gevecht met een aantal Japanse jagers. Er waren verliezen aan weerskanten en de grimmige werkelijkheid van de oorlog was weer een stap naderbij gekomen.
De spanning steeg met de dag en het was voelbaar dat de crisis niet lang meer zou kunnen uitblijven.
Ik controleerde al mijn instructies nog eens: de noodsalarissen voor het personeel lagen klaar en konden worden uitgereikt. De kas was de laatste weken klein gehouden en de boeken werden elke dag afgesloten. In een speciaal aangemaakt waterdicht omhulsel zou ik ze mee kunnen nemen. Mijn taak als vernieler was het in brand steken van alle voorraden vliegbenzine, die in drums nabij het vliegveld of elders lagen opgeslagen. In onze bèngkèl waren een 25-tal ijzeren sleutels aangemaakt om de afsluitdoppen van de drums snel te kunnen openen en na enige oefening was het resultaat bevredigend.
Dat zou ook wel nodig zijn, want onze kleine weermacht bestond slechts uit het Balische korps lichtbewapende Prajoda's onder commando van K.N.I.L. officieren, zeker niet in staat om langdurig weerstand te bieden aan de geroutineerde en zwaarbewapende vijand.
Begin februari kregen wij een drietal op Java gebouwde pantserauto's en drie kanonnen voor kustbatterijen. Deze laatste zijn echter nooit in stelling gekomen. Een komische noot was de aankomst van Java van een tweetal militaire verlofgangers ca 15 februari, nl. de bekende schilders Rudolf Bonnet en Willem Hofker, de laatste vergezeld van zijn vrouw. Ik denk dat ze bij het leger geen raad met ons wisten merkte Bonnet droogjes op en zij verdwenen naar Oeboed, waar ze na de Japanse bezetting nog korte tijd met rust werden gelaten.
Op 18 februari hadden we een vergadering ten huize van de assistent-resident van Zuid-Bali, J. H. van Beuge en daar werden alle te nemen maatregelen nog eens doorgesproken. Tot dusver hadden we onze plannen geheim gehouden, maar na afloop van de vergadering lichtte ik van Beuge daarover in. Hij en de vijf controleurs van Zuid-Bali hadden opdracht van de regering in elk geval op hun post te blijven. Zij waren zich volledig bewust van de daaraan verbonden risico's, maar hebben zonder aarzelen hun taak tot het laatste toe vervuld.
En toen brak 19 februari aan. Om 2 uur 's middags kwam Casper langs met een vertrouwelijk bericht: de Japanse invasievloot was onderweg en kon tegen de avond verwacht worden. De officiële bevestiging kwam ca. twee uur later en onmiddellijk begonnen wij ons program af te werken. Ik gaf opdracht de noodsalarissen uit te betalen en de boeken af te sluiten. Daarna reed ik naar het vliegveld, gevolgd door een vrachtauto met een man of 25. De vaten werden geopend, het spongat naar onder gekeerd en een brandende fakkel werd er in geworpen. 't Werd een ware vuurzee, die naar ik later hoorde zelfs op de Javawal, 150 km naar het westen, zichtbaar was. De tweede opslagplaats lag bij het hoofd van de havendam naar Benoa, en ook daar ging al spoedig de brand in.

In de haven van Benoa lag nog een prauwtje beladen met vier drums vliegbenzine voor eventuele bevoorrading van watervliegtuigen. Ik reed er heen alleen vergezeld van onze mandoer I Tjekeg. En toen bleek dat we de sleutels voor het openen der afsluitdoppen achtergelaten hadden. Geen nood, de vier drums werden over boord gewerkt. Ze zonken niet maar dreven weg met de stroom. Een blunder die later ons geluk zou blijken te zijn.

Terug naar Den Pasar, waar ik afscheid nam van ons kantoorpersoneel en onze bedienden. Kasboeken en restant kas, enkele honderden guldens, waren ingepakt en werden in de auto gelegd. Ik maakte m'n radio onklaar, de Jappen zouden er niets aan hebben. Bij het assistent-residentkantoor stond Joop van Beuge zijn geheime documenten te verbranden. We namen afscheid. Ieder van ons ging op zijn eigen wijze een onzekere toekomst tegemoet. Ik reed langs het Balihotel, waar de drankvoorraden waren vernietigd en het tot hulphospitaal ingerichte Satryahotel. En daar stond bij de ingang een kleine, eenzame, verlaten figuur. Ik herkende haar, 't was Zr. van Riemsdijk uit Singaradja, die bij het leger was gedetacheerd. Maar dat leger was al enkele uren geleden in westelijke richting teruggetrokken en ze bleef alleen achter met het Balinese personeel en dat had toen ook maar de benen genomen, vertelde ze. Ze vroeg wat ik ging doen en toen ze hoorde wat we van plan waren vroeg ze of ze meemocht. Ik was op die

(lees verder volgende pagina)

POIRRIÉ

"Dat van de Kaninefaten snap ik wel, maar hoe komen nou al die Olievaten in ons land?"

(Vervolg: "Met de zeevaarder naar Australië")

vraag niet voorbereid en aarzelde. Gelegenheid voor overleg was er niet. 't Wordt een moeilijke en gevaarlijke tocht begon ik, maar ze onderbrak me: ik zal niet lastig zijn, ik ben niet onhandig en misschien kan ik nog van nut zijn. Ze wist zelf niet hoezeer dat het geval zou zijn.
Ik besloot het er op te wagen. We reden naar de noordpunt van Sarangan, waar Tjekeg met een prauwtje op me wachtte. Ik had hem gezegd mijn auto onklaar te maken. Toen ik nog eens omkeek zag ik hem in brand staan. Het deed me echt wat.

Na een half uur roeien bereikten we de "Zeevaarder", waar intussen Wolff ook was aangekomen. Het wachten was nu op de beide anderen. Het getij liep nu hard uit en het bleek dat we bij het rondzwaaien waren komen vast te zitten. We maakten zelfs enige slagzij, maar daarover hadden we geen zorgen. Met hoogwater zou alles wel weer in orde komen.

Dat was om 4 uur in de ochtend en juist omstreeks die tijd hoorden we in de verte de stem van Leyh. Hij had geen prauw meer kunnen krijgen en kwam half wadend, half zwemmend aan boord. Van hem hoorden we dat de Japanners bezig waren in Sanoer troepen aan land te zetten, maar nog niet naar Den Pasar waren opgerukt. Ons leger was ontbonden en de officieren waren naar Java. Op de komst van Caspers hoefden we niet te rekenen. Ook hij was via Gilimanoek naar Java vertrokken.
Ons vaartuig was intussen vlot gekomen en we verhaalden het naar dieper water om met daglicht meteen uit te kunnen varen.

(wordt vervolgd)

WIE ?
WAT ?
WAAR ?
WANNEER ?

Deze nieuwe rubriek dient UITSLUITEND voor:
- **Opsporing of informatie over personen.**
- **Bekendmaking van bijeenkomsten, reünies en alle NIET- COMMERCIËLE gebeurtenissen.**
- **Inlichtingen over diverse onderwerpen.**
- **Gratis aanbiedingen niet tegen geld of anderzins.**
- **Alle oproepen onder deze rubriek met duidelijke opgave van naam en adres.**

Voor abonnées en niet-abonnées geldt het tarief f 5,— per oproep/aanvraag. REDACTIE TONG TONG.

*

EXTRA BEWIJSNUMMERS UITSLUITEND TEGEN BETALING !

REÜNIE H.B.S./A.M.S. MALANG
Oud-docenten en -leerlingen èn vrienden houden op zaterdag 16 april 1977 te Amsterdam hun 8e reünie. Opgave bij: de secretaris van het reüniecomité Tavenu, E. F. Meerdink, Junolaan 6, Dordrecht.

PAULINE VAN BENTHUM ex. Lembang en Tjihapitkamp; Maggy Swuste zoekt naar jou! Br. onder nr. 2754.

Truusje Haneveld, ± 40 jr., laatst gewoond hebbende: Tjimahi - Soegawargi, omstreeks 1950. Inl. K. Piëst, Pr. Annalaan 227, Leidschendam. Telefoon 070 - 27 79 68.

Door zoekraken van adres afzender (ster) langs deze weg mijn erkentelijke dank voor het toegestuurde pakket. Verzorger Ere-velden Bandung - Leuwigajah, E. Kalff, g.g. Kaum-kulon 46/ blok F, Cimahi, Jawa barat.

Henk Steinlein zoekt het adres van mevr. Nicolaas, die in 1945 uit Singapore naar Nederland is vertrokken met de Nieuw Amsterdam. Mw. Nicolaas heeft bij de Gemeente in Madioen gezeten en haar man is als M.P. sergeant naar Nederland vertrokken. Hij heeft als krijgsgevangene in Bangkok gezeten. Inl. Henk Steinlein, 1203 East Park Road, Grand Island. New York 14072 U.S.A.

Opsporing verzocht van de broers George en (of) Oscar van Zuylen op dringend verzoek van hun zuster Willy van Zuylen in Indonesië. Inl. aan: P. J. Nanlohy, J. v. Stolberglaan 173, Ede. tel. 08380 - 1 30 71.

Na overlijden van een vriendin van me is in mijn bezit gekomen een bijbeltje N.T. Voorin staat: "A. de Waard, Cheribon. Indien mogelijk graag terug te ontvangen". Een paar blz. verder staat mijn adres uit het Tjideng kamp: J. Bos Boot, Laan Trivelli 125. Wie weet het adres van mevr. de Waard, zodat het bijbeltje naar haar toegezonden kan worden? Mw. J. Bos Boot, Wilhelmina Parkflat 22, Zeist.

Als verzamelaar van krissen ben ik in het bezit van een vrij zeldzaam? exemplaar, nl. a) bovenop de Ganja (het in een punt uitlopend bovenste deel v.d. kling) bevindt zich een "druppel" van een uit 7 metalen (waaronder goud) bestaande samenstelling. b.) de greep bestaat uit een door de natuur gevormd donkerbruin stukje hout, dat als kern in een bepaalde boomsoort sporadisch voorkomt. Door bemiddeling v.e. helderziend pers. wordt de boom, met het zeldzame stukje kernhout (uit velen) aangewezen, om daarna gekapt te worden. Dit zijn helaas mijn enige gegevens. Welke expert of kenner kan mij hierover meer inform. verstrekken? F. Emming, Oogstplein 19, Enschede.

Meldt U zich tijdig voor de **"DJOKJA-REÜNIE" op 4 juni a.s.** Plaats: Expozaal, Beatrix gebouw te Utrecht. Reünie: vanaf 15.00 uur tot ± 19.00 uur. Feestavond: vanaf ± 19.00 uur tot 02.00 uur. **Inl.** M. J. Baardman, Plesmanstr. 347, Soesterberg, tel. 03463 - 1369. A. G. Grondhuis, Ruthardlaan 33, Bussum. tel. 02159 - 1 89 31. L. Jansen Schipper, Adlerstr. 7, Haarlem. tel. 023 - 33 68 01.
Sluitingsdatum 22 mei 1977.

GEZONDHEID MET HAPPEN

't Voorjaar staat niet alleen voor de deur, maar ook vlak voor mijn neus. Op mijn schrijftafel, in een wekpot met ontkiemende zaden.
Ik ben tao'gé aan 't trekken; deze keer 's van kedelee. Soja-spruiten worden hier zo ver ik weet nog nergens verkocht. Onze veelbesproken en geplaagde Zuiderburen weten er meer van. Zij maken er een slaatje van. Voor bij hun friten.
In mijn kookboekje kweekte ik taogé in een mandje. Deze manier is zeker net zo eenvoudig en bijzonder aardig, "als alles wat groeit, u boeit."
De zaden heb ik uit eigen tuin, de oogst van vorig jaar. Gekochte zaden hebben dikwijls hun kiemkracht verloren, maar 't is altijd natuurlijk toch te proberen.
Katjang-idjoe geeft meer kans van slagen.
De zaden eerst zuiveren van ongerechtigheden als houtjes, draadjes en steentjes. Neemt u kedelee, leg dan ook de halve zaden opzij voor in de lodèh of zo. Niets weggooien. Drie volle eetlepels zaden in een wekpot doen, of in een lege pot van oploskoffie. Overgieten met hand-warm water; anget-anget koekoe, zei vroeger kokkie.
Dat je met de nagels de warmte voelt. Twee uur laten staan. 't Water afgieten en zoveel achterlaten dat de onderste zaden half onder staan. Een heel klein bodempje dus maar. Bind met een karètje, een elastiekje, een dunne doek over de pot en leg 'm op zijn kant nadat de boontjes in een gelijkmatige laag zijn geschud. 's Avonds weer even goed nat maken en 't overtollige water afgieten. Deze handeling moet twee maal daags gebeuren. De vierde dag zijn de tao' gétjes geschikt voor consumptie. Niet

lelie-blank, niet recht als kaarsjes, maar goerih als noten. Lekker in de sambelgoreng in combinatie met Pro-soy neutraal of andere variatie's; oedang, kippemaagjes.
Een fris gerecht is:

Trantjam
Ingrediënten:
1 kopje tao'gé
een stukje komkommer
een zure, harde appel,
twee volle eetlepels geraspte klapper,
een paar groene pepers of paprika.

Voor de smaak, de boemboe:
rode lombok of een lik sambal
drie kemirie-noten
een stukje trassi,
een knikkertje assem of wat gezuiverde
klein teentje knoflook
een snufje kentjoer-poeder
twee blaadjes djeroek-poeroet
suiker en zout naar smaak

Taogé ontdoen van vliesjes en staartjes. Komkommer en zure appel fijn hakken. Groene lombok of paprika heel fijn snipperen.
De boemboe fijn stampen of oeleken en de vochtig gemaakte klapper er door heen mengen dat een rulle massa verkregen wordt. Werk daar de rauwe taogé en de gehakte komkommer en appel door. En nu we toch in 't voorjaar zitten, aanvaard wat Moeder Natuur u met gulle hand biedt.
Pluk een handje-vol malse topjes muur. Mierik heet 't ook en op zijn deftigst, Stellaria media. 't Kanariepietje is er ook dol op. Snipper wat jonge smalle weegbree haarfijn en meng deze gezondheid door uw trantjam. U wordt honderd jaar.

PLANTERSVROUW

WONDERKINDJE

Een kereltje van een jaar of vier komt met vader en moeder onze winkel binnen. Hij loopt meteen naar de wand waar de kleurenposters hangen, roept verheugd: "Djamboe aer!" en graait met beide handjes naar de plaat van de djamboe aer. Ik kon m'n oren niet geloven!
Piekeren: hoe kan een Nederlands kind van vier jaar in Nederland weten wat een djamboe aer is? Natuurlijk alleen als hij die vrucht, gepakt, geproefd heeft, net als een appel of een peer. Waar heb je in Holland djamboe aer, nergens toch? Dus ken niet deze!
Oplossing komt van de moeder: "Hij woont pas een paar dagen in Holland. we komen net uit Indonesia, natuurlijk weet hij wat djamboe aer is!"
Geen wonderkindje dus, alleen een geluksvogel die later aan vriendjes kan vertellen dat hij meer vruchten geproefd heeft dan de groenteboer verkoopt!

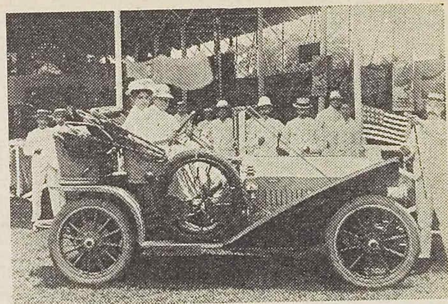
L.D.

Toko en Boekhandel Tong Tong

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - (lijn 10, 11 en bus 4)

IEDERE WERKDAG OPEN VAN 9 - 4 UUR
's ZATERDAGS VAN 10 - 2 UUR

Telefoon 070 - 54 55 00 / 54 55 01 Giro 6685

OUDE INDISCHE BOEKEN

Van alles slechts één exemplaar, bij meerdere aanvragen moeten we een keuze maken. Niet vóór 5 april bellen s.v.p., Tong-Tong wordt niet overal op dezelfde datum ontvangen!

ROMANS:

Dodendans op Bali, detective,
C. Conijn, J. Marten *f* 6,50
Het stille front, Renes-Boldingh *f* 7,50
Frida op Sumatra, S. Franke *f* 6,50
De wegwijzer, idem *f* 6,50
Marapoe, D. K. Wielenga *f* 7,50
Liefde en Noodlot op Borneo,
J. Conrad *f* 7,50
Indische Schetsen, P. Heering *f* 12,50
Indisch getij, Hollandsche bakens,
Voortland/de Keizer *f* 10,—
Thuisvaart, Diet Kramer *f* 6,50
Handlangers v.d. dood,
detective, Boekan Saja *f* 6,—
Vrijheid vergeving, Tine Bonnema *f* 6,50
Over de grenzen, idem *f* 6,50
Zonnebrand en schaduw,
G. v.d. Horst-van Doorn *f* 7,50
Frits Verster (jongensboek) *f* 6,50
In alle talen, F. van Felden *f* 5,—
Zwerftocht naar Arifina,
M. van Maaswijk *f* 10,—
100 dagen uit en thuis, Wim Kan *f* 7,50
Sinai en Ardjoeno, Th. Delleman *f* 10,—
Saparmi, Soelastri *f* 10,—
Hariati, Inah Ratoe *f* 10,—
Bandjir, Renes Boldingh *f* 7,50
Tournee, Hans van Assumburg
(Nw. Guinea) *f* 7,50
Alarm, J. Reyneke van Stuwe *f* 12,50
Tropenwee, Henri van Booven *f* 8,50
De Blanke Tijger, G. Gonggrijp *f* 6,50
De misdaad op de Boroboedoer,
Ids v.d. Ploeg *f* 10,—
Het graf van de Mammon,
detective, Boekan Saja *f* 8,50

Vergeten aarde, Jan van Eechoud *f* 27,50
Nederland in de Oost,
Mr. M. W. F.Treub *f* 27,50
Daar werd wat groots verricht,
Mr. v. Helsdingen *f* 30,—
Wat Indië ontving en schonk,
Dr. C. W. Wormser *f* 30,—
Neerlands Indië, Land, Volk,
Geschiedenis, Bestuur, Bedrijf en
Samenleving (2 dl.) *f* 75,—
Zo leven wij in Indië, *f* 20,—
Beknopte Encyclopaedie van Ned.
Indië, T. J. Bezemer *f* 70,—
Marechaussee in Atjeh,
M. H. de Croo *f* 70,—
Kruistochten over de Diepzee-
Anderhalf jaar als geoloog
bekkens a/b van Hr. Ms.
W. Snellius *f* 35,—
Het hooge heiligdom,
Dr. C. W. Wormser *f* 35,—
In de greep van Soekarno,
H. Schmidt *f* 15,—
Soekarno Tabeh *f* 6,—

LEERZAAM LEZEN

Er zijn een paar nuttige boekjes op de markt, die uw aandacht beslist waard zijn

Een boekje open over Ginseng,
St. Fulder *f* 5,90
Ginseng is in Azië al duizenden jaren oud en het gebruik als heilzaam bekend. In Nederland vrij nieuw voor de grote massa, dus natuurlijk meteen argwanend bekeken. Het is goed er eens gewoon nuchter over te lezen.

Een boekje over tarwekiemen,
P. E. Norris *f* 5,90
Uitgebreide bijzonderheden over deze bron van noodzakelijke vitaminen, en het gebruik. porto *f* 1,20.

Een boekje open over kruiden,
Dr. Benedict Lust *f* 5,90
Een handzaam en overzichtelijk gidsje dat de weg wijst naar beterschap aan de hand van heel gewone berm- en boskruiden. Er zijn natuurlijk veel van zulke boekjes in de handel, maar dit is eenvoudig en niet te uitgebreid. porto *f* 1,20.

Spaar uw hart, H. Clements *f* 5,90
Een hartig woordje over uw eigen wel en wee en wat u eraan kunt doen om uw verblijf op dit ondermaanse wat gezonder door te brengen. porto *f* 1,20

Verlicht uw bronchitis,
William Smith *f* 5,90
Kruiden-adviezen voor een afschuwelijke kwaal, die bij verwaarlozing ondragelijk kan worden. Goed om er eens over te lezen.

Hoofdpijn en migraine,
H. Clements *f* 5,90
Een zeer verhelderend boekje over alle soorten hoofdpijnen, symptomen, geneeswijzen en pijnbestrijding. Aanbevolen voor Jan en alleman want wie heeft er nu geen hoofdpijn? porto *f* 1,20.

Droogbloemen, F. de Bruyn *f* 14,50
Het kweken, plukken, drogen en bewerken. Tips die we voor de komende zomerwandelingen goed kunnen gebruiken. Porto *f* 2,75.

Medisch kruiden abc.
F. en V. Mitton *f* 14,50
We kunnen nooit genoeg kruiden gebruiken en dus ook nooit genoeg kruidenboeken lezen. Deze gids geeft overzichtelijk en visueel veel wetenswaardigheden. porto *f* 2,75.

POËZIE

Een streep door de zon,
Willem Brandt *f* 3,90
porto *f*1,20.

"De aarde is drie meter klein
De wereld kent miljoenen uren
die ieder eeuwen langer duren
dan alle eeuwigheden zijn"

Van de uitgever ontvingen wij een klein restant van deze kamp-poëzie. In 1960 uitgegeven, nu nog even indringend in onze herinnering. We hebben maar enkele exemplaren, weest u er gauw bij!

Rijstkorrels vallen *f* 5,50 porto *f* 1,20
Tussen lava en sneeuw *f* 7,50
porto *f* 1,20. Twee bundeltjes van Loes Nobel (zie recensie vorige TT).

Het Land van Terugkomst,
Willem Brandt *f* 15,90
Indonesisch reisjournaal in poëzie.

De schending van Soebadra, Javaans schimmenspel *f* 34,50
Lakon uit de Mahabarata, bewerkt door Ki Kodiron. porto *f* 4,—.

In mei verschijnt onze nieuwste (en mooiste!) Moesson-uitgave:

KRETA SETAN

"de duivelswagen"

Een halve eeuw autohistorie van Ned. Indië in ruim 250 prachtige foto's en boeiende verhalen over autopioniers op Java, Bali en Sumatra,

door F. F. Habnit,

oud hoofdredacteur/uitgever van "De Motor" / "Het Sportblad" te Soerabaja.

In fraaie stempelband.

Ruim 270 pagina's. Prijs *f* 65,—

Voorintekenprijs *f* 59,50 tot 1 mei 1977.

Ook in 3 termijnen mogelijk. Als U nu de eerste betaling doet, heeft U met de laatste het boek in huis!

Reserveer/stuur .... ex.
Krètan Sètan
naar ....
....
....

Ik gireer *f* 59,50 + 6,— porto
Ik gireer nu de eerste termijn *f* 25,50 (april *f* 20,— mei *f* 20,—)
(doorhalen wat niet van toepassing is.

BOEKHANDEL TONG TONG
Prins Mauritslaan 36, Den Haag
Giro 6685.

Minimum f 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, f 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer f 2,20 meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal f 3,— meer.
Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

Te koop gevraagd: Oude Indische Romans. Aanbiedingen: Y. J. Heller, Drakenstein 47, Landsmeer. Tel. 02908 - 3223.

Uw vakantie in Soerabaya? Paviljoen beschikb. m. eigen gemakken; geschikt v. 2 pers. m. event. 1 kind. Inl. 010 - 82 40 15 (na 18.00 uur).

Berlicum (N.Br.) 6 km v. Den Bosch, Bosr. omg. logies m. ontb., C.V., w+k. water, douches, toiletten, 1 pers. kms. f 17,50, 2 pers. f 30,—, per week f 110,— en f 190,—. MATA HARI TERBIT. Fr. P. v.d. Dungen-Black, Hooghei 50, Berlicum, Tel. 04103 - 1352.

Te koop: Tong Tong 5e jrg. 1-7-'60/30-12'61 nr. 12. Onze Brug 2e jrg. nr. 2 t/m jan. '58 nr. 12, overg. n. Tong Tong (2e jrg. nr. 21/58). Fototoestel m. toebeh. Diaprojector m. tafel + scherm etc. Schrijfmach. "remington". Een pana-vue. Een tafeltje + 4 stoelen. Tel. inform. 070 - 54 21 71.

Welke Ind. familie of Ind. dame kan gepens. (Ned. Ind.) ambtenaar m. goed pensioen helpen aan kmr. m. verzorging, liefst gelijkvloers, is niet meer vlug ter been. Gaarne spoedige bespr. tel. 070 - 54 01 71.

Wie kan mij helpen aan djamoer dipa (theebier schimmel)? A. F. van Hall, Galileistr. 156, Den Haag. Tel. 070 - 59 54 50.

Woningruil aangeb. v. gepens. Eensgez. woning 3 slaapkmrs. nieuwb. voor- en achtertuin. Rustige omg. Gevr. zelfde woning te Den Haag of elders. Br. onder nr. 2752.

Vriend. rustige eenv. Ned.-Ind. dame (55) schuldl. gesch. m. kind, zkt. contact m. heer ± 50-60 jr. Br. onder nr. 2753.

Gevr. v. Den Haag. Welke dame m. enige verpleegervaring is genegen tegen kost en inw. en n.o.t.k. bedrag oude dame (uit Ind.) te verzorgen. Hulp in huish. aanwezig. Tel. 020 - 17 20 51.

KLEURENPOSTERS

Bougainville - kembang telang - sawahpanorama - Pasar Minggoe (vruchten) - Pelabuhan Ratu - Djamboe Aer - per stuk f 2,50
Sawah met eendjes - Kampong doorkijk - klapperbos - per stuk f 5,—
Orchidee-Kambodja: per stuk f 1,25

De bloeiende flamboyant werd abusievelijk in de vorige Tong Tong geadverteerd, maar is NIET verkrijgbaar!

PASAR MALAM - WAARTS IN DE LENTE

Zwolle - 9, 10 en 11 april
Schiedam - 9, 10 en 11 april
Rotterdam - 29, 30 april en 1 mei
Amsterdam - 18 t/m 22 mei
Den Haag - 24 juni t/m 3 juli

Nog veel plaatsen volgen: Eindhoven, Roermond, Venlo, Maastricht, Alkmaar.

HOTEL "DE RUITER" — HOUTHEM

bij Valkenburg (Z.L.), St. Gerlach 43
tel. 04406 - 4 03 18.

- Riant uitzicht op het Geuldal
- doet denken aan de mooie rustige omgeving van de Preanger
- Zeer geschikt voor diegenen die op medisch advies een rustkuur moeten ondergaan.
- Met dieet-patiënten wordt rekening gehouden

Alle kamers centraal verwarmd en voorzien van warm en koud stromend water.
Prijzen per persoon en per dag; incl. bediening en B.T.W.. Logies met ontbijt f 20,— p.p.p.d. Half pension f 30,— p.p. p.d. Kamer met douche en toilet, logies met ontbijt f 30,— p.p.p.d. Kamer met douche en toilet half pension f 38,— p.p.p.d.

MISS PASAR MALAM ZWOLLE '77

Ook Pasar Malam Zwolle (9, 10, 11 april) zal op de openingsavond, de lieftalligste, aanwezige jongedame tot Miss Pasar Malam kronen. Een nieuw experiment voor het oosten des lands, dat echter zeker met groot succes zal eindigen, want ook daar mogen de meisjes er zijn! Wie in eigen omgeving (familie, buurmeisjes, vriendinnetjes) iemand ziet waarvan hij/zij meent dat zij de toets zal kunnen doorstaan, laten zij zich onverwijld aanmelden en formulieren telefonisch aanvragen via 020 - 99 18 08 of schriftelijk bij de afd. Public Relations, Postbus 154, Diemen.

Er zijn geldprijzen te winnen van: f 500,—, f 250,— en f 100, en de 3 hoogstgeclasseerde meisjes worden ook in de finale van de landelijke Miss Pasar Malam-verkiezing geplaatst. Verder beleven de deelneemsters een kostelijke avond!

Wilt U een waardevol, blijvend cadeau? Gaat U dan naar:

Juwelier Tan Diamantair

Fahrenheitstraat 608 - Den Haag - Telefoon 070 - 65 76 65

RUIME KEUZE VAN:

Allerlei losse Edel- en Halfedelstenen en Sierstenen

Sieraden in 22 karaats goud o.a. diverse soorten armbanden, halskettingen, ringen en hangers zoals sterrenbeeld- en kruishangers.

Onze specialiteit is BRILJANT

zowel losse- als gebonden in ringen, hangers, broches etc.

VOOR ELKE BEURS IS ER EEN PRACHTIG SIERAAD TE VINDEN!